

JUBILEJNI POHOD - najlepši spomin na borbeno Ljubljano

Ljubljana se je zopet odela v praznično oblačilo.

Ob 21. obletnici dogodka, ko so partizani kot osvoboditelji vkorakali v uporno mesto, je preko 21 tisoč bivših borcev, partizanskih kurirjev, ilegalcev in aktivistov, pripadnikov JLA in milice, mladine, članov družbeno-političnih organizacij in športnikov iz vse domovine in tujine hodilo po poteh partizanske Ljubljane. Šli so z roko v roki, stari in mladi in se z velikimi občutki v srcih spominjali štiri-

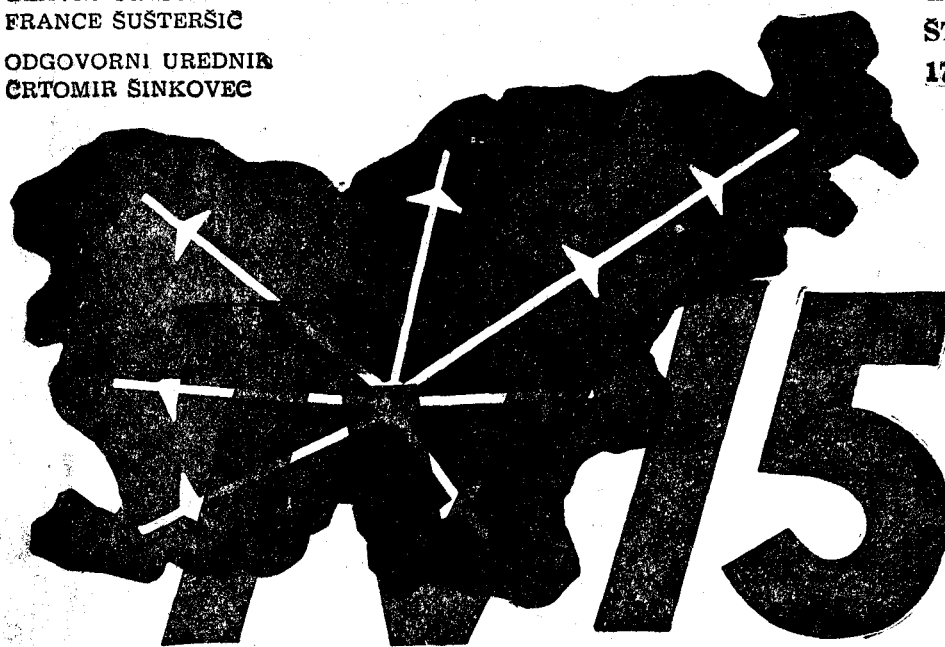
letne borbene poti mesta Ljubljane. Ze v zgodnjih jutranjih urah je pihalna godba LM zaigrala po ljubljanskih ulicah in označila, da je napočil velik dan. Udeleženci pohoda in gledalci so pohiteli na startna mesta za pohod na nekdanjih izhodih iz mesta. Tekachi iz šestih držav so se zbrali pri spomeniku na Urhu in se nato spustili v dolino na 15 kilometrov dolgo pot. Ob vseh poteh so gledalci navdušeno pozdravljali in bodrili udeležence manifestativnega in tekmovalnega pohoda. Velika množica se je zgrinjala po Vegovi ulici na Trg revolucije, ekipa za ekipo, in se stapljala s čakajočimi na trgu. Ob 11. uri je navdušenje na Trgu revolucije prekipelo: nekdanji slovenski partizanski kurirji, ki so bili prišli na pohod v Ljubljano s svojego zbora v Tržiču, so v uniformah, z odlikovanji na prsih, z zastavami in pesmijo na ustih prikorakali na trg. Mar-

sikomu se je takrat, ob pogledu na te čvrste in nasmejane partizane, čeprav že nekoliko osivele, utrnula misel: »Da, tako je, kot tistega prvega dne svobode...«

Zaključna prireditev desetega jubilejnega pohoda »Po poteh partizanske Ljubljane« je bila v Slovenski filharmoniji. V veliki dvorani je bilo premalo prostora za vse udeležence pohoda, pa vendar, svečanost je izzvenela res prijetno ubrano. Zbrane je pozdravil tov. Franc Leskošek-Luka. Odredu kurirjev je izročil spominski prapor za udeležbo v vseh desetih pohodih. Najboljši udeleženci in najbolj prizadevni organizatorji so prejeli nagrade.

GLAVNI UREDNIK
FRANCE ŠUSTERŠIČ
ODGOVORNI UREDNIK
ČRTOMIR SINKOVEC

Leto IV
Št. 19
17. V. 1966

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

OBRAČUN REPUBLIŠKEGA ODBORA ZZB NOV SLOVENIJE

Seja republiškega odbora ZZB NOV Slovenije, ki jo je vodil predsednik Franc Leskošek, je bila v petek 13. maja. Na dnevnem redu so bile: informacije o skupščinah, konstituiranje republiškega odbora, zaključni račun za leto 1965, proračun za leto 1966, informacije o 9. 9. 1943 za novo priključene kraje in razno

O skupščinah združenj in o ustanovnih skupščinah ZZB NOV po občinah je na kratko poročal sekretar Stane Bizjak. Skupščine združenj na območjih prejšnjih krajevnih odborov so bile opravljene vse v določenem roku. Obisk je bil na podeželju večji kot v mestih in v večjih središčih. Z vsebino razprav pa ne moremo biti v celoti zadovoljni, toda na posameznih skupščinah so razpravljali ne samo o socialno-zdravstvenih zadevah članstva, mar-

več tudi o vseh družbeno-političnih problemih na območju svojih organizacij in pa tudi na območju občine.

Koordinacijski odbori, ki so jih po V. kongresu ZZB NOV Jugoslavije ustanovili iz predstavnikov ZB, ZVVI in ZROP, so dobro opravili svojo nalogo in pripravili ustanovne skupščine tako, da so potekale v popolnem redu. Vse ustanovne skupščine ZZB so bile opravljene do konca aprila. Na vseh — razen na petih, ko niso va-

bila prispela pravočasno — so bili prisotni tudi predstavniki republiškega odbora ZZB NOV. Vse skupščine so bile na dostojni višini, nekatere celo odlične, le na eni (Ljubljana-Center) kljub dobremu referatu in poročilu tako rekoč ni bilo razprave. Na skupščini v Škofji Loki pa so prišle močno do izraza razcepjenost članov in razdiralne težnje posameznih članov.

Skoraj vseh skupščin ZZB so se udeležili predsedniki občin, SZDL in predstavniki občinskih komitejev ZK, kar je znak najboljše povezanosti organizacij borcev z oblastnimi in političnimi forumi v občini.

Da bi tudi sestav republiškega odbora ZZB NOV Slovenije v celoti ustrezal določilom statuta, bo po sklepu seje štel v prihodnje 33 članov (prejšnje predsedstvo je imelo le 23 članov). Na občinskih skupščinah so izvolili v ta odbor 8 novih članov in to JOZETA GRICARJA iz Maribora, RUDJA KAPLA iz Murske Sobote, JOZETA JOSTA iz Celja, MATIJO SUHODOLNIKA iz Kranja, MILOSA JANCICA iz Novoga mesta, TONETA UKMARJA iz Kopra, ALBERTA RAJERJA iz Nove Gorice in BORISA MUZIČA iz Ljubljane.

Na seji sta bila v odbor kooptirana še LOJZE OCEPEK in FRANC VRHOVSEK, oba iz Ljubljane.

Pri konstituiranju odbora so prisotni člani ponovno izvolili za predsednika FRANCA LESKOŠKA, za podpredsednika FRANCA KREŠTA in za sekretarja STANETA BIZJAKA.

V predsedstvo RO ZZB, ki bo štel 15 članov, so bili izvoljeni: FRANC LESKOŠEK, FRANC KREŠTA, STANE BIZJAK, JULIJ BELTRAM, BORIS ČIZMEK, JANEZ JAPELJ, IVAN JENKO, VIDA KULOVEC, DANJEL LEPIN, JOŽE MERLAK, ing. CIRIL MRAYLJA, FRANC ROJSEK, STANISLAV RUNKO, MILE SMOLINSKY in FRANCE ŠUSTERŠIČ.

Sekretariat RO ZZB bo štel sedem članov in vanj so bili izvoljeni: FRANC LESKOŠEK, STANE BIZJAK, FRANC KREŠTA, JULIJ BELTRAM, STANISLAV RUNKO, JANEZ JAPELJ in JOŽE MERLAK.

Iz poslovnega poročila k zaključnemu računu republiškega odbora ZZB NOV Slovenije so odborniki izvedeli, da dobiva odbor potrebna finančna sredstva iz republiškega proračuna posamezne dejavnosti in imajo tudi namenska sredstva. Od letne članarine (240 starih dinarjev na člana) prejme republiški odbor le 3 odstotke, to je 7,20 starih dinarjev.

Republiški odbor upravlja poslovno stavbo v Ljubljani in tri počitniške domove: v Strunjanu, Gozdu-Martuljku in v Simonovem zalivu.

Bilanca dohodkov republiškega odbora ZZB NOV Slovenije za leto 1965 izkazuje 129.933,101 starih dinarjev dohodkov in prav toliko izdatkov. Osebnih izdatkov za 22 zaposlenih oseb znašajo 52.715,712, operativni 24.846,936 in funkcionalni izdatki 51.370,450 starih dinarjev.

V predlogu proračuna za leto 1966 je predvidenih 145.100.000 starih

dinarjev dohodkov. Izdatki v isti višini pa so razdeljeni takole: osebnih: 65 milijonov, operativni 27.100.000, funkcionalni 53 milijonov starih dinarjev.

Skladi ZZB NOV Slovenije, s katerimi razpolagajo posamezne komise so: sklad za gradnjo stanovanj borcem in invalidom, sklad komise vojaških vojn invalidov, sklad za štipendiranje borcev, sklad za strokovno izobraževanje otrok padlih borcev, sklad za strokovno vzgojo rezervnih oficirjev in podoficirjev ter poslovni sklad upravne stavbe.

Bilanca in proračun so prisotni v celoti sprejeli, vendar je odbor sklenil, da bo o zapisniku oziroma o predlogih nadzornega odbora razpravljali šele na prihodnji seji. Na isti seji bodo razpravljali tudi o pravilnikih za uporabo skladov.

Z ozirom na to, da je bilo šele pred kratkim v Beogradu posvetovanje glede kongresnega sklepa o datumu 9. 9. 1943, je tovariš Beltram poročal o vsebini in sklepih tega posvetovanja. Republiška od-

bora ZZB NOV Slovenije in Hrvatske bosta glede spremembe tega datuma sporazumno z vsemi političnimi organizacijami v republikah sestavila skupen predlog in ga do 20. 5. dostavila zveznemu odboru ZZB NOV Jugoslavije.

Ker je bil do sedaj invalidski klub v Ljubljani v lastništvu okrajnega odbora ZZB NOV, in ker le-ta ne obstaja več, so ta klub sklenili prenesti v last občin Ljubljana-Center in Ljubljana-Mostje. Pogovorili so se tudi o protislovjih, ki se pojavljajo v Prekmurju pri izvajanju zakona o zdravstvenem zavarovanju kmetov-borcev. Tisti, ki so bili pred osvoboditvijo mobilizirani in so bili le po nekaj dni, ali pa samo eden ali dva dni partizani, so deležni vseh ugodnosti zakona, mnogi nekdanji aktivisti, ki pa še nimajo priznane posebne dobe, ta ugodnosti nimajo. O tej zadevi je razpravljali še eden od zborov skupščine SRS in bo glede tega treba predlagati določene spremembe zakona o zdravstvenem zavarovanju kmetov-borcev.

V. M.

Ljubljana je vse do konca ostala neuklonljiva

V soboto, 7. maja, je Mestni svet Ljubljane na svečani seji z mestnim odborom Socialistične zveze podelil domil Prvi brigadi »Toneta Tomšiča«. Deseti brigadi »Ljubljanski« in Varnostno-obveščevalni službi. Obenem je podelil nagrade mesta Ljubljane za posebne dosežke na področju kulture šestim vidnim slovenskim kulturnim delavcem. Slavnostni seji so prisostvovali predsednik Zveze združenj borcev NOV Slovenije Franc Leskošek-Luka, predsednica GO SZDL Vida Tomšič, podpredsednik republiške skupščine dr. Marijan Breclj, predstavniki partizanskih enot, ki so dobile domil, ter številni drugi ugledni gostje. S pesmijo in petjem se je predstavil Partizanski invalidski pevski zbor.

O pomenu dneva zmage nad fašizmom ter o vlogi borbene Ljubljane v času NOB je spregovoril dr. Viktor Damjan, podpredsednik Mestnega sveta. Ob koncu govora je v imenu mestnega sveta pozdravil častne občane mesta predsednika Tita, predsednika ZAR Abdula Naserja in Edvarda Kardelja. Nato so vsi udeleženci seje z enomitnim molkom počastili spomin na padle borce za svobodo.

Najbolj svečan trenutek je nastopil, ko je mestni svet sprejel sklep o podelitvi domil v Ljubljani Varnostno-obveščevalni službi, Tomšičevi in Ljubljanski brigadi. Dr. Viktor Damjan je delegacijam treh parti-

zanskih enot izročil listine o domilcu, na njihove zastave, ki so krasile veliko dvorano mestnega sveta, pa je pripel spominske znake. V imenu vseh treh enot se je za izkazano priznanje zahvalil nekdanji član ljubljanske VOS Jože Šiška-Luka in poudaril, da priznanja ne sprejemajo samo pripadniki treh enot, temveč vsi Ljubljančani, ki so se borili proti okupatorjem.

Nagrade mesta Ljubljane, ki so bile letos drugič podeljene, so prejeli violinist Dejan Bravničar, arhitekt France Ivanšek, režiser France Jamnik, igralka Ančka Levarjeva, pesnik Janez Menart in skladatelj Karel Pahor.

ILIRSKA BISTRICA

Besede in dejanja

Na vaškem prangerju...

Sodnik za prekrške v Mrčajevicah, Strana Dnrdarevič, je pred kratkim kar sredi vasi, v prisotnosti vseh vaščanov, sodil osmerič »hrabrih«, ki so predstavljali strah in trepet za vso okolico. Temu sojenju je prisostvovalo 800 kmetov, a na nogometni tekmi, ki je bila nekako v istem času, nedaleč od kraja sojenja, je bilo le 60 gledalcev. Ko je sodnik hotel zaradi nogometne tekme prekiniti sojenje, so mu kmetje rekli: »Ne — nasilje je treba onemogočiti, pa čeprav bi morali tu sedeti ves dan.«

Borba — 9. V. 1966

V znamenju kralja alkohola

Lansko leto so sodniki za prekrške pri skupščini občine Maribor Center obravnavali 2909 primerov, kar predstavlja več kot leta 1964. Največje število, to je 2238 prekrškov, odpade na pretepe in nered, ki so najbolj pogostni ob praznikih in izplačilnih dnevih, ko mnogi zapravijo svoje mesečne dohodke v raznih krčmah, se tam napijejo, nato pa v pijanosti razgrajajo.

Večer — 7. V. 1966

Neoglben zakon gibanja in razvoja

Neenakomeren razvoj posameznih republik in krajev je v naši držbi tudi dediščina minulosti in neoglben, objektivni zakon gibanja in razvoja. Različna stopnja razvoja je v dialektiki gospodarskega družbenega gibanja zakonit pojav. Če računamo z daljšim rokom, bodo vedno zaostajali, oziroma se hitreje razvijali tisti deli držbe, ki imajo večji kapital in večji trg. Ta problem je torej stalno aktualen in zmerom pričujoč v razreševanju vprašanja nadaljnjega razvoja družbe.

Milajko Todorovič — Delo — 10. V. 1966

Milijarde plavajo po morju

Pred senatom okrožnega sodišča v Durovniku so začeli sojenje, ki naj osvetli, kolika je krivda voditeljev bivšega ladjedelniškega

podjetja »Ivan Cetinovič« v Korčuli. To ladjedelnico so prisilno likvidirali, ker je imela dve milijardi in 660 milijonov starih dinarjev izgube. Na zatožni klopi sedita bivši direktor ladjedelnice Pero Lozica in bivši knjigovodja Ratko Sesa.

Politika — 6. V. 1966

Pokojnine naj bodo odmerjene pravično

Po sodni poslanosti je nevdržno, da ima tričetrt upokojencev v naši republici nizke pokojnine in da so celo med temi upokojenci vse prevelike razlike. Ta položaj, ki že povzroča politične probleme, narekuje, da odpravimo grobe razlike, ne moremo pa seveda v pokojninskem zavarovanju zagotoviti enakih pokojnin vsem, ki so delali na enakih delovnih mestih, kjer nastajajo in bodo nastajale razlike, ki so posledica različne produktivnosti in različnega delovnega uspeha.

Delo — 7. V. 1966

Predsednik republike Josip Broz Tito je po vrnitvi s šest-dnevnega obiska v ZAR obiskal Šibenik. Meščani se ga sprejeli v goste že petič, tokrat kot pokrovitelja proslave ob 900-letnici Šibenika. Tovariš Tito si je med drugim ogledal tovarno lahkih kovin v Račinah, se pogovarjal z delavci in jih spraševal o problemih proizvodnje in prodaje.

Tovariš Tito je v soboto dopoldne odprl 33. mednarodni kmetijski sejem v Novem Sadu. Na sejmu razstavlja 1300 razstavljavcev iz 19 tujih dežel in Jugoslavije in prikazuje sadove, dosežene v kmetijstvu in drugih gospodarskih panogah. Tovariš Tito je med ogledom sejma poudaril potrebo po čimvečji mehanizaciji kmetijstva in z zadovoljstvom ugotovil, da imamo mnogo novih strojev, ki omogočajo pocenitev kmetijske proizvodnje. — Tudi v Ljubljani smo odprli že tradicionalni sejem Alpe-Adria. Na sejmu, letos petem po vrsti, razstavlja 182 podjetij iz Avstrije in Italije ter iz Jugoslavije. Sejem Alpe-Adria je že postal dobra oblika sodelovanja treh sosednjih dežel, kar prihaja do izraza še posebej letos, po ukinitvi vizumov.

Stafeta mladosti s pozdravi in čestitkami tovarišu Titu je v nedeljo prešla most čez Kolpo pri Metliki in je že na poti skozi Belokranjino in Dolenjsko. Danes dopoldne zvezna Stafeta pride v Ljubljano. V petek pa je na pot krenila republiška planinska Stafeta.

V nedeljo so, šest mesecev pred rokom, pričeli betonirati na gradbišču hidroenergetskega in plovne sistema Djerdap jez, kar pomeni novo obdobje v graditvi tega velikan. Hidrocentrala bo leta 1972 dajala Jugoslaviji 6 milijard kilovatnih ur električne energije na leto.

Jugoslovanska delegacija je že opravila večino carinskih pogajanj s članicami GATT. Pogajanja bodo končana v juniju, ko naj bi države članice GATT glasovale o sprejemu Jugoslavije v to mednarodno organizacijo. Na pogajanjih se ne pogovarjajo o splošnem znižanju carinskih tarif za blago, ki ga bo Jugoslavija uvažala iz držav članic GATT, temveč o ustavitvi že veljavnih carin kot poglavitnega in edinega instrumenta jugoslovanskih proizvajalcev.

Dogodki tedna

Eksplozija tretje kitajske A-bombe na obletnici zmage nad fašizmom je povzročila val ogorčenja v vsej svetovni javnosti. Kitajski premier Ču En Lai je v opravičilo atomskega poskusa dejal, da je bila Kitajska prisiljena razviti in izpopolniti svoje jedrsko orožje, ker so ZDA zavrnile njen predlog o jamstvih, da se atomsko orožje ne bo uporabljalo. Kitajski atomski poskus zastruplja mednarodno ozračje, pa tudi ozračje nad Japonsko, ki je bila prva okusila učinke atomske bombe. V japonskem obalnem pasu nasproti Kitajski so zaznamovali močno radioaktivne padavine. Odmeki na kitajski atomski poskus so različni. Indija opozarja jedrske sile, da bodo države, ki jedrskega orožja nimajo, prisiljene izdelati lastne jedrske bombe, če ne bodo imele jamstev, da ne bodo izpostavljene nevarnostim in izsiljevanjem »jedrskih« držav. Francoski politični krogi dvomijo, da bo Kitajska s svojo tretjo atomsko eksplozijo dosegla nekatere politične cilje. Na splošno pa lahko zapišemo, da se Kitajska oborožuje hitreje, kot je bilo predvideno ter da kitajska vojna politika pomeni čedalje večjo grožnjo svetovnemu miru.

Kitajska časopisna agencija je sporočila, da je 5 ameriških lovskih letal vdrlo v kitajski zračni prostor in napadlo kitajska letala, ki so bila na vajah. Eno kitajsko letalo so sestrelili z dirigiranimi raketami. Poveljstvo ameriškega letalstva v Južnem Vietnamu kitajske obtožbe zanika; uradni zastopnik je dejal, da so se ameriška letala spopadla 30 kilometrov južno od kitajske meje in da je bilo sestreljeno severnovietnamsko in ne kitajsko letalo. Komu je verjeti? Naj bo tako ali drugače, nevarna igra z ognjem lahko rodi usodne posledice.

V četrtak je ameriški predsednik Johnson govoril na univerzi v Princetonu o ameriški politiki v Vietnamu. Povedal je, da bodo v Vietnamu zagotovili svobodno volitve in da ZDA ne izrabljajo svojih moči brezobzirno, temveč zadržano. Medtem, ko so Johnsonove blage besede z malo učinka delovale na poslušalce, so pred poslopjem univerze demonstranti protestirali proti ameriškim posegom v Vietnamu. Nič čudnega, saj so iz Saigona sporočili, da je ameriško letalstvo izvedlo doslej naj-

Združitevna skupščina ZZB NOV v Hrastniku

Združitevna konferenca organizacije Zveze združenj borcev NOV v Hrastniku je kritično pregledala dosedanje aktivnosti organizacije, hkrati pa sprejela vrsto sklepov, da bi bila dejavnost v prihodnje še uspešnejša.

Organizacija ZZB NOV občine Hrastnik združuje 1311 članov. Tako občinska organizacija kot krajevne organizacije so bile v zadnjem obdobju delavne, z izjemo organizacije ZVVI in sekcije internirancev. V okviru ZZB NOV pa je delovalo tudi več komisij, tako za priznanje posebne delovne dobe, za obujanje tradicij NOV, zgodovinska komisija, komisija za priznavalnino, za zaposlovanje borcev in otrok padlih borcev, za varstvo spomenikov itd. Komisija za priznanje posebne delovne dobe je prejela v zadnjem obdobju 94 vlog, komisije za priznavalnino pa 60. V občini Hrastnik prejme zdaj stalno priznavalnino 60 članov, 42 občasno, izplačanih pa je bilo tudi nekaj enkratnih priznavačev. Najnižja priznavalnina je 20.000, najvišja pa 45.000 starih din, in sicer za tiste člane, ki nimajo lastnih dohodkov. Lani je bilo porabljeno za priznavalnino blizu 9 milijonov starih dinarjev, letos pa računajo na porabo najmanj 10,5 milijonov

starih din za priznavalnino. Zraven tega pa so reševali v Hrastniku tudi vprašanja v zvezi z zaposlovanjem borcev, njihovimi osebnimi dohodki, zdravstvenim stanjem in stanovanjsko problematiko. Pregled članov ZZB NOV je odkril, da je skoraj polovico članov bolnih; lani je bilo na preventivnem zdravljenju 28 članov, na zdravljenju v zdraviliščih pa je bilo 66 članov oz. njihovih družinskih članov. Stanovanjska problematika borcev v Hrastniku ni pereča, saj imajo slaba stanovanja le štirje člani — upokojenci.

Združenje borcev NOV je že pred desetimi leti začelo zbirati zgodovinsko gradivo, ki so ga imeli nekaj časa razstavljenega, zdaj pa je vskladiščeno. V prostorih osnovne šole Ivana Cankarja urejajo v tem letu prostore za muzej, poleg oddelka NOV bosta v muzeju še etno-

grafski ter industrijski oddelki. Kljub temu, da se ni na voljo primernih prostorov, so lani pripravili v Hrastniku razstavo »Spomni se, tovariš«, razstavili so razno zgodovinsko gradivo. Ob tem pa se vedno ni zadovoljivo rešeno obujanje tradicij NOV oz. prenašanje revolucionarnih tradicij na mladino. Šolska vodstva naj bi v prihodnje popeljala mladino po znanih partizanskih poteh, organizacije ZMS pa naj bi pripravile razgovore z borci NOV; s to prakso se je začelo še lani, ko je bilo po šolah več predavanj, nad 1000 občanov pa se je udeležilo sprejema Kurirčeve pošte.

Uspešno je bilo v zadnjem obdobju tudi delo ZROP, saj se je precejšnje število članov udeležilo testiranja in orientacijsko-taktičnega pohoda, pri čemer je bil dosežen zadovoljiv uspeh. Z odredom PV pa so la-

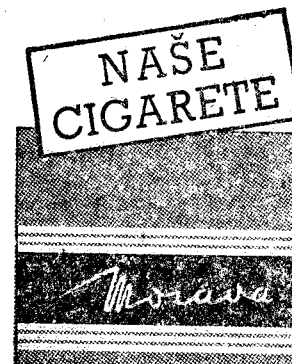
ni člani ZROP pripravili ob praznovanju občinskega praznika tudi taktične vaje. Organizacija ZVVI pa je štela 196 članov, vendar dejavnost v preteklem obdobju ni bila najboljša, največ zaradi nedelavnosti odbora.

Sklepi, ki so jih sprejeli na združitevni konferenci organizacije ZZB NOV Hrastnik, med drugim še posebej poudarjajo, da je članstvo poklicano, da tudi v prihodnje prednjači v boju za socialistične družbene odnose, ki so eden od osnovnih ciljev revolucije; gospodarska reforma pa nalaga članstvu nove naloge, ki terjajo polno prizadevanost na delovnem mestu kakor tudi v družbeno-političnem delovanju. Konferenca je ugotovila, da je bila vse doslej precejšnja pomoč otrokom padlih borcev in vdovam in da večjih tovrstnih problemov ni; nereseno stanovanjsko problematiko članov (štirje borci-upokojenci) pa naj bi rešili v tem letu. V letu 1966 je treba urediti muzejsko zbirko NOV. Konferenca je med drugim priporočila samoupravnim organom v delovnih organizacijah, da tako zaposlijo borce, ki so pred upokojitvijo, da si bodo zagotovili primerne osebne dohodke in s tem pokojnino. Predlagano je tudi bilo, da naj bi v republiški in zvezni skupščini ponovno produčili višino invalidskih pokojnin oz. dodatka, ki se ni spreminil od leta 1948 naprej in pomeni danes le še simbolično priznanje.

Konferenca pa se je med drugim zavzela za poglobljeno sodelovanje s sosednjimi organizacijami ZZB NOV, s čimer bo — kot je bilo poudarjeno — mogoče rešiti marsikatero vprašanje.

Poizvedujemo

Tovarišica Izolda Čas, uslužbenka občinske skupščine v Dravogradu prosi, da se ji javijo tisti, ki so bili skupaj z njo internirani v taborišču Znojmo ob reki Dyje v CSSR. V tem taborišču je bila od februarja 1943 do februarja 1944 in so ji potrebne priče za priznanje posebne dobe.

OBVESTILO

Pripravljalni odbor za zbiranje gradiva in pisanje zgodovine topniških enot IX. korpusa NOV in Združenje ZB NOV občine Idrija organizirata ob obletnici ustanovitve prvega topniškega divizion IX. korpusa NOV — tovariško srečanje borcev-topničarjev.

Na to srečanje vabimo vse borce, ki so bili v topniških enotah XXX. in XXXI. divizije, in topniške brigade IX. korpusa NOV.

Srečanje bo 29. maja 1966 ob 10. uri v prostorih ZZB NOV občine Idrija.

Za pripravljalni odbor:
Jože Vodnik-Maroko

Zvezdasti rally »Bratstva in enotnosti«

Avto-moto zveza Bosne in Hercegovine prireja tudi letos na dan borca zvezdasti rally

»Bratstva in enotnosti« s ciljem Tjentište v Sutjeski. Ta prireditelj je pod pokroviteljstvom tov. Aleksandra Rankovića, a predsednik častnega odbora, v katerem je poleg drugih tudi celotno predsedstvo ZZB NOV Jugoslavije, je tovariš Franc Leskošek-Luka. Vozniki zvezdaste vožnje iz šestih republik se srečajo v Sutjeski, odpeljejo pa se iz Kočevja, Plitvic, Jajce, Beograda, Skopja in Kolašina.

Letošnji zvezdasti rally, ki bo od 1. do 3. julija, bo še posebno pomemben, ker ga prirejajo ob 25-letnici naše narodnoosvobodilne borbe. Udeležilo se ga bo veliko domačih in tujih vozačev, ker za udeležbo ni potrebna nikaka posebna kvalifi-

kacija, razen voznškega dovoljenja. Ne gre namreč za kake avtomobilske ali motorne dirke, marveč za navadno cestno vožnjo. Vsak udeleženec dobi od organizatorja 70 novih dinarjev in 30 litrov bencina (za motocikel 15 litrov). Udeležba večjega števila bivših borcev in bivših oficirjev iz JLA, ki imajo svoja vozila, bi močno povečala pomen te prireditve.

Prijaviti se je treba do dne 15. maja pri domačih Avto-moto društvih ali pa direktno pri organizatorju (Avto-moto zveza BiH, Mis Irbina 12, Sarajevo). Udeležencem zvezdastega rallyja ni treba, da so člani AMD. S seboj lahko vzamejo toliko oseb, za kolikor so registrirani njihovi avtomobili.

Potrošniki! Nosite konfekcijo

Oblačila *Ideal* **in zadovoljni boste**

Nova Gorica

VOJKOVA ULICA 105

TELEFON UPRAVA: 26-72, POGON: 31-61, BRZOJAV: 31-61
»IDEAL« NOVA GORICA, ŽIRO RAČUN PRI NB GORICA 608-11-1-21

hujski napad na severnovietnamsko ozemlje. Saigonski komentatorji tudi dvomijo v pravične volitve, katere bo nadzorovala vlada generala Kyja. Eden izmed ameriških sепаторjev zato predlaga, naj bi volitve izvedli pod nadzorstvom OZN.

Francoski predsednik de Gaulle bo po obisku v Sovjetski zvezi, kjer se bo mudil od 20. junija do 2. julija, obiskal tudi Zahodno Nemčijo. Kakor pravijo francoski krogi, bo spadal obisk v okvir redne izmenjave obiskov na podlagi francosko-zahodnonemškega sporazuma o sodelovanju iz leta 1963. Pravijo, da bo Erhard de Gaulle pred njegovim odhodom v Moskvo poslal poslanico, v kateri bo še enkrat podrobno obrazložil stališče zahodnonemške vlade do nemškega vprašanja.

Sovjetski premier Aleksej Kosigin se mudil na uradnem obisku v Združeni arabski republiki. Kosigin in Naser se pogovarjata o možnostih za okrepitev že sicer močnih gospodarskih in kulturnih stikov med obema državama. Kosigin pravi, da je razširitev poslovnih stikov med Sovjetsko zvezo in mladimi neodvisnimi državami pomemben del prizadevanj za ohranitev miru na svetu in za to, da bi narodom zagotovili pravico do neodvisnega razvoja.

Iz Saigona je prišla presenetljiva vest: moratarska pehota vodje saigonske vojaške junte generala Kyja je v nedeljo dopoldne izvedla desant na Da Nang, južnovietnamsko mesto, znano po velikih protivladnih demonstracijah. Do desanta je prišlo tako iznenada, da voditelji protivladnega komiteja za boj niso imeli časa, da bi bolje organizirali obrambo mesta. Saigonske enote so v prvem naletu zavzele radijsko postajo, vendar se jim je prebivalstvo kmalu uspešno postavilo po robu. Radijska postaja in Hueju, drugem najmočnejšem protivladnem centru, poziva prebivalstvo k odporu proti enotam saigonskega režima. Kyjev režim je s svojo akcijo z lastnimi letali hotel pokazati, kdo je gospodar v Vietnamu, uradno pa je pojasnil, da so se nekatere saigonske enote v Da Nangu bile dvignile, da bi zatrle gibanje ilegalnega boja v centralnem Vietnamu. V boje so seveda posegli tudi budisti, ki so pripravljeni na vse. General Ky je namreč preklical svojo izjavo, da bodo volitve v ustavodajno skupščino najkasneje v petih mesecih. Kako bodo na vietnamske dogodke reagirali Američani? Getovo bodo storiili vse, da okrepijo Kyjev režim, vendar pa so proti stopnjevanju politične zmeđe v Južnem Vietnamu.

Bil sem navzoč na nekaterih letnih konferencah krajevnih organizacij Zveze borcev NOV in organizacij Zveze vojaških vojnih invalidov. Živimo pač blizu meje, zato je tudi na teh konferencah naših organizacij bilo mnogo kritičnih pripomb in ostrih sodb med drugim tudi na rovaš pojavo iz našega vsakdanjega življenja, kateremu smo priča v zadnjem času pogostejše kot kdaj popraj. V mislih imam tisto žalostno sliko, ko se na železniški postaji v Mariboru skupina naših mladih in zdravih fantov gnete pred mednarodnim vlakom, kamor s kopečki v rokah hitijo vstopat, da bi jih ta vlak odpeljal v daljne kraje tuje dežele, kamor odhajajo služiti tužcu.

Mnogo trpkih besed je na naših konferencah bilo slišati o omenjenem vprašanju, manjkalo pa tudi ni jasnih vprašanj: MAR JE RES TO PRAVA IN EDINA POT IN KJE SO VZROKI, DA JE TAKO?

»V tem primeru nimam več nobene pripombe«

Tudi sam sem se v mislih nekajkrat pridružil tem vprašanjem. Spomnil sem se lastnega primera in ker se bojim, da ta ni tako osamljen, sem ga sklenil opisati.

Temu ni tako davno. Moj strokovni študij se je blizal h kraju. Sedel sem v pisarni tovariša, katerega sem sklenil obiskati in ga prositi za tovariški nasvet. V iskrenem, nevezanem razgovoru sva pretresala mnoga vprašanja, med ostalim sem ga tudi neposredno vprašal: »... Prav, tovariš, prosim, povej mi odkrito. Če meniš, da v tej domači deželi zame ne bo poštenega kruha, reci mi, mar je tujina res pravi in edini izhod...?« Tovariš me je nestrpno prekinil z besedami: »Ne pripoveduj mi neumnosti, saj vendar sam veš, da pri ljudeh, ki so ti pobili mater in sestro, streljali nate ita., tam pač ti nimaš kaj iskati.«

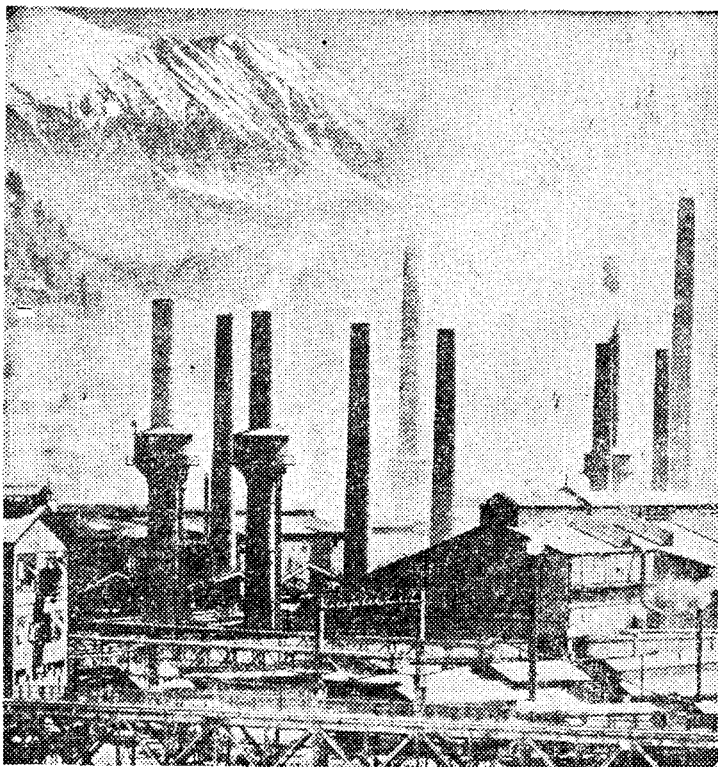
Res je, jaz tam nimam kaj iskati. Ker sem bil tudi sam tega mnenja, sem kmalu za tem, ko je prišel za to določen čas, pri ustanovi, kjer sem bil zaposlen pred odhodom na študij, vložil prošnjo za obnovitev delovnega razmerja. To je pomenilo začetek dolgotrajnega, petmesečnega čakanja v negotovosti. Zvedel sem, da je direktor na seji upravnega odbora dal moj primer na razpravo z besedami: »...Opozarjam pa vas vna-

stvar ni bila končana. Mnogi so bili mnenja, da je to pričetek novega obdobja, ki bo končeno v odnose vnesel vsaj malo vedrine sončnih dni, bil pa je to pričetek novih težav, mnogih brezkoristnih premlevanj in razprav o mojem primeru, kakor se je pokazalo, z enim samim namenom; pripraviti teren in ustvariti potrebno psihozo za zadnje poglavje!

Ob vseh teh akcijah so se »mojega problema« skušali dotakniti posamezniki tudi na političnem sestanku. Zelo na kratko sem takrat sam navedel navzočo rekoč: »Tovariši! Dejstvo, da danes meni nekdo odreja pravico do zaposlitve, do dela, mirnega in poštenega življenja na temle koščku naše zemlje; tovariši, to dejstvo zame ni nikaka novost. Vse to sem nekoč že doživel. Čez nekaj mesecev bo petindvajset let od takrat, ko je ta pravica bila odvzeta meni in vsej moji ožji rodbini. Če pa danes nekdo želi obnavljati in nadaljevati prosluto prakso oblastnikov izpred četrtega stoletja, v tem primeru nimam več nobene pripombe...«

Na odgovor službe ni bilo treba čakati dolgo...

KONRAD OROZIM

Želje jeseniških borcev in invalidov

Nepremagljiva trdnjava jeseniških proletarcev-revolucionarjev, ki bo bili trd in neizprosni boj proti nekdanji jugoslovanski buržoaziji, je bil njihov delavski dom »Pri Jelenu«. Prekaljeni predvojni komunisti kot tovariš Leskošek, Perko, Tone Čufar in drugi so vzgajali jeseniške železarje v boju proti razrednemu sovražniku. Zato lahko upravičeno trdimo, da je bil takratni delavski dom šola jeseniških komunistov in njihovih somišljenikov. Napredno mislečim jeseniškim proletarcem je bil delavski dom tudi drugi dom. Spominska plošča padlim borcem NOB, ki so jo vzdigali v predno steno delavskega doma, je najboljši dokaz, da so se predvojni »jelenovci« v velikem številu odzvali klicu komunistične partije za boj proti fašističnemu okupatorju. Preživeli borci, ki so se pred vojno sestajali »Pri Jelenu«, o tem še zdaj s ponosom govorijo.

Tudi zdaj je delavski dom — dom družbenih in političnih organizacij. V veliki dvorani imajo sestanke, skupščine. Celotno delavski svet železarne se sestaja v njej. Predvojna in današnja »Svoboda« ima v domu še zdaj svoje gostišče, ki je odprto vsak dan od 17. ure dalje. Glede čistote, postrežbe in zunanega videza je gostišče vzor vsem ostalim jeseniškim gostinskim obratom. Ves čas po osvoboditvi do pred nekaj leti so radi vanj zahajali jeseniški železarji in tudi drugi. Lahko rečemo, da je gostišče gojilo resnične tradicije predvojnih »jelenovcev«. Zaradi tega smo tudi mi, bivši borci, našli v gostišču svoj mirni kotiček, kjer smo se lahko pogovarjali o svojih zadevah ter obujali spomine na slavne dni naše revolucije.

Pred leti, ko je železarna zaradi prenovitve topilnice in valjarn prišla graditi nove objekte, se je zaradi občutnega priliva delovne sile spremenil tudi sestav prebivalstva. Prihajali so novi delavci iz vseh krajev Jugoslavije. Mnogi so naselili predvojnemu geslu, češ da so Jesenice prava zlata jama. Razočaranje in drugačne navade prišlecev so naelektrile ozračje med

priseljenci in domačini. Na Jesenicah sta slabo razvita kulturno in družabno življenje, zato je marsikdaj za priseljenega delavca, ki živi v barakah, edini izhod — gostilna. Zaradi preveč poplatega alkohola so postali pretepi vsakdanji pojav. Tudi »Pri Jelenu« je to razbilo dolgoletno tradicijo. Jasno je, da kričanje in pretepanje ob sobotah in nedeljah, pa tudi ob plačilnih dnevih v gostišče ter okolično ne privabi nikogar, ki želi mir. Vemo, da bi bilo to vprašanje težko rešiti kar naenkrat, toda vseeno se je treba z njim spoprijeti.

Bivši borci in invalidi v Kranju imajo svoj dom borcev in invalidov, kjer se sestajajo. Tam imajo tudi svojo okrepčevalnico. Smatram, da bi tudi na Jesenicah našli za borce in invalide primeren kotiček, tako kot ga že imajo jeseniški in javniški upokojenci. Oba upokojenska doma sta res lahko v ponos Jesenicam. Jeseniški upokojenci so lahko hvaležni organom delavskega samoupravljanja v železnari, ki so jim omogočili gradnjo. Morda bi tudi za dom borcev in invalidov jeseniške gospodarske organizacije našle sredstva?

Ze več let nazaj, posebno pa letos, so jeseniške gospodarske organizacije pa železarna proslavile dan žena 8. marca. V železnari so vse zaposlene žene dan imele prost. Nekaj podobnega bi lahko pred dnevom borca organizirali za zaposlene borce in invalide. Zbrali bi se in pogovorili o vseh zadevah, ki jih teže, jih pogostili in utrjevali medsebojne prijateljske stike. Za zaposlene v železnari bi to lahko naredili v dvorani delavskega doma. Lahko bi sodelovala godba, pevski zbori in pionirji. Proslava naj bi se udeležili predstavniki družbenih, političnih, športnih organizacij in delavskega samoupravljanja. Tam bi lahko veliko zvedeli, kaj bivše borce in invalide teži.

Stirinajst dni pred praznikom pa naj bi bivši borci šolarjem pripovedovali o dogodkih med NOB ter tako utrjevali tradicije revolucionarnega boja za svetle ideale socializma.

Karel Zorko

Čeprav smo bili že siti vojne, smo z vsem srcem uživali pomlad leta 1945. Bila je zares sončna in zelena in vsa znamenja so kazala, da bo tudi konec vojne. Torej, prišla bo še lepša pomlad, ki se ji pravi svoboda... Kdo izmed nas borcev pa ni želel konca tragedije, ki se ji pravi vojna. Prav gotovo tudi še tako stari borci, ki so šli prav na začetku k partizanom. Kdo bo zmagal, ni bilo nobenega dvoma več.

Toda ravno v teh smrtnih krčih, ko je okupator že začel popuščati, so bili njegovi hlapi domobranci toliko bolj besni in so grizli divje kot ranjena zver. Marsikateri naš tovariš je v tej sončni in zeleni pomladi za vedno ostal tam doli v dolenskih gozdovih.

Bil sem pomočnik komisarja v štabu 1. brigade 2. divizije KNOJ. Naš štab se je držal 3. bataljona, ki se je največ mudil na Kočevskem. Zimo smo bili preživeli v vasi Čeplice. Nekako konec marca nas je obiskal komandant divizije Stjenka. Vedeli smo, da bo nekaj novega, toda kaj, ni nihče niti slutil. Glej ga šmenta, presenetljiva novica. Takoj na pot proti Kočevju in pod šotore. Saj vendar ni zdaj leto 1942, ko smo živeli v hosti pod šotore. Menda v tej zmagoviti vojni ne nazadujemo, smo modrovali. Kaj se to pravi, kmalu bo konec vojne, mi pa se bomo šli spet »hostarje«?

Kasneje smo ugotovili, da je bil tak ukrep pravilen. Tako smo bili namreč bliže sovražniku. Utaborili smo se v gozdu na Mačkovicu. Od tam so naše enote neprestano napadale sovražnikove patrulje in tako nadzirale okolico. Domobranci so na naše napade odgovarjali naravnost besno, toda večjih izpadov iz Kočevja ni bilo. Spominjam se samo velike bitke Gubčeve in Cankarjeve brigade z Nemci pri Banjaloki. Naše topništvo je pošteno tolklo sovražnikove položaje in ker je bilo vse suho, so granate zanele požar. Bilo je kot na pravi fronti, tako je gorelo, sovražnik pa se je umaknil.

Po tem je ostala pri nas samo še ena nadloga — bradati četniki. Prišli so se z vseh strani. Ta slavna vojska z dolgimi bradami in lasmi, pokrita s črnimi kučmami z znakom mrtvaške glave, je bila na pogled bolj strašna kot za boj. Tako se je tudi meni zgodilo nekaj, kar je malo bolj nerodno povedati, vendar je bilo res. Jaz in še nekdo sva iskala naš bataljon. Nekolikanj brezskrbno sva tavalja po gozdu. Nenadoma sta se znašla pred nama dva bradavača, kot bi zrasla iz zemlje. Od presenečenja sva pozabila streljati, medtem pa sta jo tudi onadva že pobrisala, najbrž tudi presenečena. Tudi midva se nisva tam dolgo obotavljala, kajti kaj se ve, če jih ni bilo morda še več, če sta bila že dva. Morda četir ure kasneje sva zaslišala gromki »hura« našega bataljona na nekem gričku. Pozneje sva zvedela, da je naš bataljon pregnal kar lepo število četnikov, ki so bežali brez posebnega odpora. Spominjam se ujetega četnika, ki je povedal, da je bil na Dunaju in da je

tam delal. Doma je bil iz Srbije in so ga zato mobilizirali ter poslali k četnikom. Izjavil je, da nima nobene volje za boj in da je še veliko takih. Govoril je resnico, kajti kjer smo se pojavili, so jo četniki brž popihali.

Približno sredi aprila smo se spet preselili iz gozda v vas. To je bil Rajndol pri Mozlju, sicer pa popolnoma požen. Goli zidovi so pričali, kako lepe hiše so tam nekdanj stale. V njih so gospodarili kočevski Nemci, tedaj že naseljeni ob Krki in Sotli. Podobnih vasi je bilo na Kočevskem veliko, požgali pa so jih še Italijani leta 1942. Stevilni sadovnjaki so se bohotili v bujnem cvetju, tako da je bilo resnično čutiti na vsakem koraku pomlad.

Kakor bolj se je bližal konec vojne, toliko bolj smo bili nestrpni in smo komaj čakali novic, domačih in tujih. Medtem pa so bili okoli nas neprestani boji. Naši so napadli vsako sovražnikovo skupino, ki je prišla iz Kočevja, tudi oni so srđito odgovarjali, vendar so navadno bežali.

Proti koncu aprila pride novo povelje: pohod proti Čabru. Zbrali so se vsi bataljoni 1. brigade, kolikor jih je bilo na Dolenskem, s štabom divizije in brigade vred. Sam pohod je bil precej naporen, ker smo hodili po hribih, nad Kolpo. Med potjo je naša patrulja ujela mlađega in krepkega Nemca. Zelo lep mladec je bil, zato pa toliko bolj zagrižen. Dolgo ni hotel spre-

stropni. Samo dalje, naprej, kamorkoli že, pa četudi v Trst s 4. armado, smo si želeli. Res je naša brigada krenila v to smer, samo da je čez nekaj časa krenila proti Ljubljani. Tega potovanja se nisem udeležil. Ukazali so mi namreč, naj grem v Metliko po Belokranjski odred, ki naj se priključi KNOJ. Dali so mi tudi motorno kolo in voznička, Nandeta Krapša iz Bele krajine. Ta je dobro vozil in že sva bila na poti. Mimo Broda, Delnice in po hrvaški strani do Metlike. Pot je bila kaj tvegana, saj sva se vozila sama po krajih, kjer so še strašili ustaši. Toda korajža velja, bo že kako šlo, sva mislila. Res sva imela srečo in sva prišla brez ovir v Metliko. Oglašil sem se v odrednem štabu in pokazal pismeni ukaz, po katerem je Belokranjski odred postal enota KNOJ.

»Spet novica zame. V štabu so imeli ujetega ustaša. Prvič sem videl tako pošast, prej sem samo slišal, kakšne zločine so počeli. Ujetnik je gledal okoli sebe namršeno in kazal zbeganost. Verjetno ni nikoli mislil, da bo padel v roke »komunistom«.

Toda čas hiti in treba bo na pot, da ne bomo zadnji v Ljubljani. Krenem proti Kočevju. Ze med potjo zvemo, da so naši mesto že zasedli. Tako vkorakamo v mesto, tam prenočimo in se odpeljemo. Nekje zaplenimo rdečo pobarvan poltovorniški avto. Najbolj imenitno se mi zdi, da je vozilo rdeče pobarvano. Torej, rdeča vojska z rdečim avtomobilom. V motorju ni bilo vse v redu, morali smo ga večkrat popravljati, tudi zaostal je, toda nazadnje je le pripeljal za nami.

Tudi Ribnica je prazna. Sovražnik zapušta postojanko za postojanko in hiti proti Ljubljani, da reši, kar se da. V Ribnici srečam sestro pokojnega Zoža, ki je padel poleti 1944 kot obveščevalni oficir 18. divizije. Začudim se, kaj počenja tukaj. Pove mi, da so jo Nemci mobilizirali in da je morala kopati proti tankovske jarko. Slutila je, da se

vendar je vsaka izmed njih težka gmota in delo gre naprej sila počasi. Nestrpni smo, radi bi kar se da hitro v Ljubljano in to kar z rdečim avtom. Ne, ne bomo čakali, kdaj bodo odstranili te preklete piramide! Kar na levo in po stranski cesti, ki je bolj podobna kolovozu kot cesti. Naprej, v Ljubljano!

»Nikar tukaj, cesta je minirana,« vpijejo neke ženske. »K vragu se mine,« pravimo, »se jih ne bojimo, mi moramo naprej.«

Tako smo vneti, da nam niso mar niti mine, niti smrtna nevarnost. Kajti pred seboj imamo samo eno: konec vojne, svobodo in našo Ljubljano... Nobena mina ni eksplodirala, ker je najbrž ni bilo.

Pripeljemo se do karlovškega mostu, sprejme nas množica. »Živeli partizani, dobrodošli osvoboditelji!« in podobno... Cvetje, keksi, cigarete, vse to pada na avto. Ustavijo nas, objemajo. Zdi se, da smo mi prvi motorizirani, ki smo prispeli z dolenske strani. Zgodaj jutraj so prikorakale v mesto s te strani Gubčeva in nekatere druge brigade.

Cez most ne moremo, ker je delno poškodovan, zato pa naprej, čez drugega. Ne spominjam se več, po katerih ulicah smo vozili, le toliko se spominjam, da smo prišli pred glavno pošto, ki jo je že stražila Narodna zaščita. Peljemo se dalje, proti

govoriti. Toda nazadnje je le spoznal, da je njegova slavna armada na robu propada in je povedal, da pripada neki enoti, ki se je izgubila. Naši so ga ujeli po neverjetnem naključju, drugače bi se tolkel do zadnje kaplje krvi.

Prišli smo v Čabar. To je manjši trg, stisnjen med hriba in je že na Hrvaškem. Nastanili smo se po hišah dokaj udobno, saj smo imeli dovolj lepih stavb. Že drugi dan našega bivanja v tem lepem kraju so v Čabar prihrumeli tanki, kamioni, samohodni topovi in druga vozila. To je bila naša vojska. Slišal sem klice pozdrava in ugibanja kam gredo. Čudimo se, da je naša vojska razdeljena v armade. Tukaj je 4. kje so prve tri, morda je nekeje tudi 5. Občutek imam, kako močni smo, da nam nihče nič ne more. Če nam niso mogli do živega, ko smo bili še četice in bataljoni, kako se nam bodo zdaj mogli upirati? Prijeten je tak občutek po mnogih hudih trenutkih, po tolikih, velikokrat brezupnih položajih. Navdušeni smo bili vsi, vojaki in civilisti. In v tem navdušenju bi skoraj prišel pod naš tank...

Po nekaj dnevih prebivanja v Čabru smo postajali vedno bolj ne-

bliža konec in se skrla pri neki družini ter tako dočakala prihod naše vojske. Seveda je bila vsa srečna in vesela, da se je tako končalo, saj so jo bili že iskali. Komur se ni uspelo skriti izmed tistih, ki so kopali jarko, je moral z belimi in Nemci nazaj proti Ljubljani.

»Naprej proti Ljubljani!« je bilo tiste dni naše geslo. Borcem ni bilo treba dosti prigravljati, saj si je vsak želel videti naše mesto. Gremo skozi prazne Velike Lašče proti Turjaku. Eden izmed borcev pravi: »Prekleti belčki, še počakati se nas niso upali.« Takoj dobim odgovor: »Bodi tiho, kaj bi rad zadnji dan izgubil glavo. Menda jo boš potreboval...« Smeh in nekaj dovtipov na račun bližajoč se svobode, nato pa spet naprej.

Zvečer 8. maja pridemo na Pijavo gorico. Komaj najdemo nekaj prostora za naš odred, ker je vseposod polno vojske. Naši topovi že bruhajo smrtonosni ogenj proti Ljubljani, na sovražnikove položaje pri Orlem. Kaj neki bo jutri, ali bomo tudi mi posegli v boj, ugrabimo. Za danes pa lahko noč, saj smo potrebni počitka po dolgi in naporni poti.

Zvečer je za nami pripeljal iz Kočevja naš rdeči avto. To se pravi, da imamo motorizacijo. Ponoči pa ne spimo preveč dobro, ker naši topovi kar naprej grmijo, pa tudi sovražnik odgovarja z Gradui.

Jutro, 9. maja 1945 v Pijavi gorici... Vstanem zgodaj in se z dlanjo pogladim po licu. Ugotovim, da imam že dolge kocike. Treba bo k brivcu, ki že pridno dela. Topovi več ne grmijo, zunaj se sliši vriskanje, petje, harmonika igra. Kaj to pomeni, zakaj takšno veselje?

Iz teh misli me zdrmi naš kurir, ki vpije: »Tovariš komisar, Ljubljana je svobodna!«

»Če ne boš tiho, te namazem z milnico,« mu zabrusim. Prvi trenutek nisem mogel verjeti, da je to res.

Brž se nas zbere manjša skupina, pa takoj na avto. Dva radiotelegrafista me prosita, naj ju vzamem s seboj, seve z odjadnikom vred. Razume se, da sem to dovolil, saj sta telegrafista važni osebnosti v naši vojski. Pripeljemo se do Rudnika in zagledamo na cesti protitankovske ovire, betonske piramide, ki popolnoma zapirajo cesto. Ljudje jih odstranjujejo,

Šiški. Povsod špalir, pozdravi, cvetje, cigarete. Imamo že poln avto vseh teh dobrot. Posebno nas je presenetilo, da so bila vsa okna okrašena z zastavami in cvetjem. Zastave so bile pravilne, s peterokrakimi zvezdami. Le kdaj so ljudje imeli toliko časa, da so jih napravili, razmišljam. Saj je sovražnik komaj zapustil Ljubljano. Da, zares, Ljubljana je naša, čisto naša. Ljubljanci so mislili prav na vse in se pripravili na sprejem osvoboditeljev klub nadzorstvu okupatorjev in njegovih hlapcev.

Ustavimo se pri gostilni Keršič v Šiški. Vprašanja dežujejo na nas. Največ takih: Ali ste poznali tega, ste poznali onega. To je moj brat, oče, stric. Vprašanj ni ne konca ne kraja. Mnogim smo lahko odgovorili, mnogim ne. Dobro se je spominjam, kako me je ustavila sestra zdaj že pokojnega znanega ameriškega pisatelja — Slovenca, Louisa Adamiča. Spraševala je po možu. Nisem ji vedel odgovoriti, ker je bil nekeje na Primorskem. Pozneje sem zvedel, da je padel.

Vrnemo se na Rudnik, kamor je že prikorakal Belokranjski odred. Iz divizijskega štaba dobimo povelje, da zasedemo vse prehode in žičnih ovirah okoli mesta. Naša enota naj bi zasedla prehoda v Polju in na Smartinski cesti. Iz mesta nismo smeli izpuščati drugih kot tiste, ki so imeli dovoljenje, da bi tako preprečili beg raznim okupatorskim sodelavcem. Pri nekem bivšem prevozniku smo rekvirirali avtobus, dejansko nam ga je sam ponudil, in se odpeljali. V Zalogu so nas spet ustavili in nas sprejeli po starem slovenskem običaju, s kruhom in soljo.

Sonce sije z vso spomladansko toploto. Dan je lep, kar se tiče vremena, še lepši po doživljenjih. Kaj takega človek doživi samo enkrat v življenju in samo enkrat vse to dojamemo s takimi občutki. Resnično, to je bil zame najlepši dan. Ne da se napisati, kar sem občutil, pero ni dovolj močno, da bi moglo spraviti vse na papir... Tako smo prišli iz host v slovensko prestolnico Ljubljano in se tam znašli v novih razmerah, z novimi nalogami v miru in svobodi!

Drago Skorjanc

V SPOMIN PARTIZANSKI MATERI

Nedavno je minilo 10 let, kar nas je za vedno zapustila v starosti 60 let zaslužna mati in dolgoletna učiteljica Rezika Rant — Demšarjeva. Vsa okolica ji dolguje veliko hvaležnost za njeno nesebično vzgojno delovanje v šoli na Malenskem vrhu v Poljanski dolini v škofjeljski občini. Skoraj 40 let je tam poučevala, bila je vzor žrtvovanja za skupnost in kulturno življenje. Kako široko in pogumno srce je imela, se je pokazalo posebno med štiriletno vojno za svobodo.

V njenem stanovanju so se kaj kmalu začeli zbirati terenski politični aktivisti in partizani. Vsa družina, mož in hčerki, so vedno pomagali pri raznih nalogah. Tako gostoljubna je bila, da so jo partizani začeli imenovati »mamica«, kar jim je res tudi bila. Kljub skromnim dohodkom nikoli ni nihče šel lačen iz njene hiše. Okoli Malenskega vrha sta hodili posebno Prešernova in Gregorčičeva brigada in borci se je najbrž s hvaležnostjo spominjajo.

Najbrž pa je mnogim ostal v spominu dogodek iz leta 1944, ko so Nemci kljub temu, da jim je bilo vseposod slabo, preiskovali posamezna območja.

ja Gorenjske. Njihove čete so prodrle tudi pod Blegoš. Požigali so hiše in metali v ogenj ljudi. Posebno na mlino so se vrgli z vso intjo, češ da meljejo za partizane. Tudi na Malenski vrh so prihrumeli. Nem-

ški poveljnik je ukazal vas požgati. Takrat je nastopila Demšarjeva, ki je dobro znala nemško. Posrečilo se ji je, da je prepričala komandanta, kako ljudje v vasi sploh nimajo nobenih zvez s partizani. Tako je rešila vas...

Njen mož Martin je bil predsednik vaškega odbora OF neprenehoma od novembra 1942 dalje. Bil je dober tovariš, že decembra 1941 je pomagal pri zgodovinskem napadu na Poljane. Obe hčerki sta bili članici mladinske organizacije, pozneje pa SKOJ. Pisali sta dnevnik v teh hudiših časih, ki ima zdaj veliko zgodovinsko vrednost. Vse to sta delali pod materinim vplivom.

Imela je velik ugled med vaščani, zato so se mnogi vključili v OF pod njenim vplivom.

Po vojni je bila članica raznih organizacij in ljudskih odborov. Celotno pri gradnji ceste Valče—Malenski vrh je pomagala s tem, da je računala razne podatke.

Kdo je bila Rezika Rant, poročena Demšar? Rojena je bila v delavski družini v Železnikih. Očeta in dve sestri je izgubila že zelo zgodaj. Mati se je preživljala kot perica. Zaradi posebne nadarjenosti jo je kljub temu dala v šole. Učiteljice je končala z odličnim uspehom in leta 1911 prišla za učiteljico na Malenski vrh. Ni bila samo dobra učiteljica, vodila je tudi izvenšolski pevski zbor, prirejala smučarske tečaje, propagirala turizem in šport. Spominjajo se je mnogi planinci, ki so hodili na Blegoš, saj jim je rada pomagala z nasveti. Leta 1925 se je poročila s preprostim zidarskim pomočnikom, toda poštenim in dobrim fantom Martinom Demšarjem. Z njeno pomočjo je končal več tečajev v svoji stroki ter postal ugleden zidarski mojster.

Ob desetletnici njene smrti se je spominjamo s hvaležnostjo kot narodno zavredno učiteljico in partizanske mater.

Julka Fortuna

SODOBNA OBRAMBNA VZGOJA IN LJUDSKA ZAŠČITA

Svedski protiletalski samohodni top

Svedska vojska je dobila samohodni protiletalski top, ki ima za osnovo spodnji del tanka »Se«. Nanj je pritrjena kupola z dvema protiletalskima topovima kdl. 40 mm, ki streljata s hitrostjo deset granat na sekundo. Prebojnost granat je zelo velika: če svoj cilj zadenejo pod kotom 90 stopinj, prebijajo do 75 mm debele klopi.

To vozilo ima na kupoli posebno radiolokacijsko postajo za odkrivanje ciljev. Ima pa dva motorja. Prvi, ki ima 240 konjskih moči, lahko deluje na razna goriva, drugi pa je plinska turbina s 300 do 330 konjskih moči. Posadka je sestavljena iz treh članov, vozilo pa je težko 35 ton.

Da bi vozilo lahko plavalo tudi po vodi, v ta namen pritrjuje nanj posebno oblogo, ki jo napihnejo z zrakom.

Desantno vozilo z zračno blazino

V Veliki Britaniji so napravili desantni čoln, ki se odlikuje po tem, daje majhen, vendar zelo uporaben. Sodi, da bodo vozila te vrste zelo uspešno uporabljali

Vojaške zanimivosti

v desantnih operacijah. Na čolnu je prostora za petnajst vojakov z vso bojno opremo, z njim pa lahko prevažajo tudi druge tovore.

Čoln je dolg 12 metrov, širok sedem metrov, tehta pa nekaj več kot sedem ton. Največja hitrost, ki jo doseže, znaša 130 kilometrov na uro, opravi pa lahko približno 450 kilometrov dolgo pot.

Kanadsko brezpilотно izvidniško letalo

Kanadska družba »Canada-Air« je za potrebe angleške in kanadske vojske izdelala brezpilотно izvidniško letalo »AN/US-50«, ki ga trenutno še preskušajo. Namenjeno je za dnevno in nočno taktično izvidniško službo.

Letalo je dolgo dva metra in pol, težko pa približno sto kilogramov. Brž ko letalo, ki je opremljeno z dvema fotografskima aparatoma, opravi svojo nalogo, se spet vrne na vzletišče in tam pristane.

Transportni avtomobil »Ponny«

V Združenih državah Amerike imajo lahko transportno vozilo »ponny«, ki je namenjeno za prevoz vojaške opreme, vojakov in raznega materiala po teže dostopnem zemljišču in čez plitve potoke in rečice.

Vozilo je zelo preprosto: majhna ploščad na štirih kolesih. Zato je tudi lahko. Tehta komaj 500 kilogramov, najp pa lahko nalože do 450 kilogramov tovora. To pa ni edina odlika. Motor je tako močan, da vozilo lahko vozi do 60 stopinj navkreber, po strani pa po pobočjih, ki vise do 40 stopinj. Tudi potoki in manjše reke niso zanj nobena ovira, če niso globlje kot 40 centimetrov.

Sofer sedi na levi strani avtomobila, lahko pa hodi za njim in ga usmerja s pomočjo mehanizma, ki je pritrjen na zadnji del vozila. Odveč je poudarjati, da je to vozilo izredno primerno za zračnodesantne operacije.

Elektronska naprava za avtomatično risanje raznih skic

V laboratorijih nekih zahodnih držav uporabljajo novo napravo za risanje »ADMA«. To je kombinacija elektronskega računalnika in risalne naprave, s katero lahko rišejo skice na površini 75 x 75 cm. Naprava »ADMA« lahko nariše skico na podlagi grobe ročne risbe, pri tem pa upošteva vse norme, ki jih siče uporabljajo pri risanju. Naprava sama vpíše vse napise in številke tja, kamor spadajo. Tiskarski del naprave deluje s hitrostjo 200 »nakov na minuto, ima pa črke in številke v treh velikostih.

S pomočjo elektronskega računalnika naprava riše ravne in krive črte (krog, elipso, hiperbolo, parabolo itd.), lahko pa skicirajo tudi zmanjšano na šest standardnih razmerij.

Zatrjujejo, da je risanje s temi napravami zanesljivejše in cenejše kot ročno risanje, na času pa prihrani do kakih 75 %.

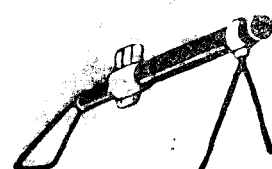
Dopisnik tednika »Vie Nu-ove« je imel pred kratkim razgovor s predsednikom Zveze italijanskih partizanov, poslanecem Arrigom Goldrinjem. Ta je imel lani priložnost, da se je v Vietnamu seznanil s političnim položajem in načinom borbe vietnamskih partizanov.

Vietnamsko revolucionarno gibanje ima za seboj več kot dvajset let izkušenj. Oba sedanjaja dela Vietnama sta se najprej borila proti Japoncem, nato pa še proti Francozom. Leta 1959 je na jugu sledil še kmečki upor proti Diemovemu režimu. Na osvoboditvi ozemljih so sproti ustanavljali narodnoosvobodilne odbore. Pred ameriško intervencijo so imeli pred seboj le enega sovražnika, sajgonsko vojsko. Razumljivo je, da so bila osvobodjena ozemlja zato zelo velika. Sovražnik je to občutil na vseh bojiščih. V prvih letih je osvobodilna vojska napadala frontalno. To je trajalo nekako do leta 1962. Največje bitke so se razvile pri mestih Bien Hoa, Ben tre, Pleiku in v delti Mekonga. Ob ameriški intervenciji so morali takratno spremeniti. Osvobodjena ozemlja so postala zgolj izhodišča, iz katerih so odhajali v zasede in na sabotažne akcije v sovražnikovo zaledje.

Posebno metodo bojevanja uporabljajo sabotažne skupine v mestih. Tipičen je bil napad 4. aprila letos, ko so minirali hotel Cholon v Saigonu. Ubilih je bilo 17 ameriških oficirjev, ranjenih pa več kot 150. V ta namen ima osvobodilno gibanje na razpolago izredno močno razvito omrežje obveščevalcev. Vsi nižji sloji prebivalstva so na njegovi strani in samo v Saigonu je dvanajst tisoč voznikov rikš, ki lahko hitro in varno prenašajo obvestila.

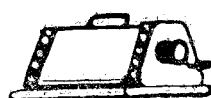
Zanimivo je, da se osvobodilno gibanje izogiba atentatom v samem glavnem mestu. Boldrin meni, da ima relativno zatišje za seboj dva razloga. Po eni strani služi Saigon kot vir za dobavo materiala in kot zatočišče, po drugi pa gre za čisto politično plat. Ko bi Saigon in Huế postala žarišči oborožene boja, bi bilo mnogo težje mobilizirati tamkajšnje prebivalstvo proti sedanji vladi in Američanom. Ta domneva je povsem upravičena: zadnje čase prebivalstvo odkrito zahteva prenehanje vojne.

Osvobodilna vojska je razdeljena v brigade, te pa v čete in v posebne sabotažne oddelke s perifernimi poveljstvi, ki imajo veliko avtonomijo. V mestih na neosvobojenem ozemlju operirajo posebne skupine, ki so precej večje kot nekdanje italijanske enote GAP, saj štejejo do šestdeset mož. Avtonomija partizanskih brigad je v vietnamski gverilski vojni nadvse pomemben element, čeprav je vrhovno poveljstvo enotno. Osvobodilna fronta je uvedla ta princip že ob začetku vstaje. Dejstvo, da komandant brigade ukrepa samostojno, je v veliki meri pripomoglo, da so dosegli tolikšne uspehe. V sovražnem taboru trdijo, da brigade delujejo po direktivah iz Hanoja, Moskve in Pekinga. V Južnem Vietnamu to ni možno. Razumljivo je, da neka politična usme-

Možnar, ki ga uporabljajo v zasledah. V cev nasujejo žeblice, kamenčke ali drobce stekla

OBOROŽITEV JUŽNOVIETNAMSKIH PARTIZANOV

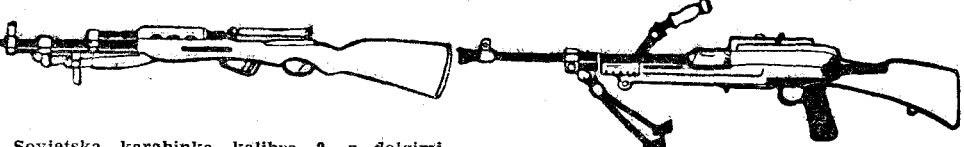
Mina iz železne pločevine. Eksploziv aktivira električni detonator

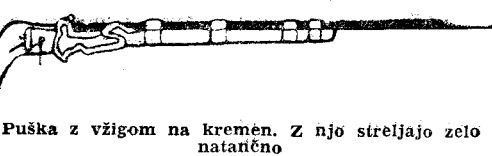
Francoska brzostrelka Mat-49, kalibra 9, z dolgimi naboji. Po porazu v Dien Bien Fuju jih je ostalo na tisoče

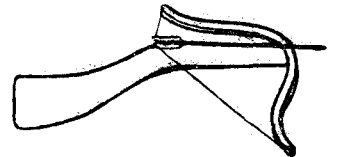
Kitajska brzostrelka Chicom K-20, predelana za gverilsko vojskovanje. Odstranili so ji težko kopito

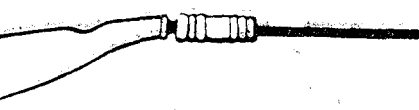
Sovjetska karabinka kalibra 9, z dolgimi naboji, polavtomatska. Učinkovita je do razdalje tisoč metrov. Saržer vsebuje 10 nabojev

Puška z vžigom na kremen. Z njo streljajo zelo natančno

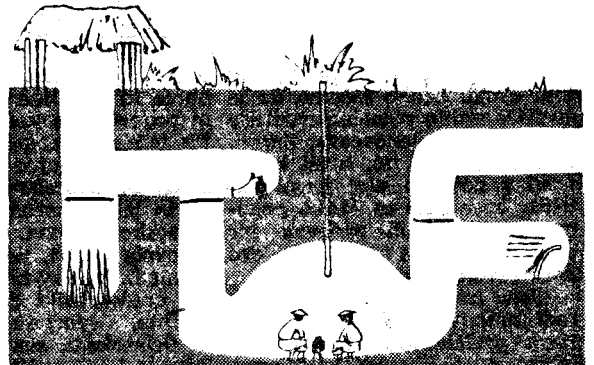
Strelni lok. Puščica je iz bambusa ali jekla. Doseg 50 metrov

Puška, ki jo izdelujejo kmetje sami. Nima petelina. Naboj vtaknejo v del cevi na kopitu, nakar nataknejo strelno cev in naboj se vžge

Enostrelna puška z enostavnim zapiranjem. Zelo natančni zadetki

Ta risba predstavlja shematični prerez rova, v kakršne se zatekajo vietnamski partizani med hajkami ali pa iz njih napadajo sovražnike za hrbtom

LEPO OBLEČEN — ZADOVOLJEN — KDOR OBISKUJE

LJUBLJANA · MARIBOR

Ko se je spopadlo 6000 tankov

Bitka pri Kursku je bila odločilnega pomena za izid vojne. Čeprav so se Nemci temeljito pripravili nanjo, je sovjetska agenturna služba zvedela za nemške načrte, sovjetsko vojaško vodstvo pa je nato pripravilo Nemcem veliko presenečenje...

Sovjetski labirint

Nemci so bili dovolj močni, da bi v običajnih razmerah izvojevali bitko v svojo korist. Za bitko pri Kursku pa običajna merila ne veljajo. Sovjetska obramba je bila namreč globoka od deset do petnajst kilometrov in skoraj še nedotaknjena. Se nikoli dotle ni nobena vojska pripravila tako obsežnega obrambnega sistema. Sovjetske inženirske enote so v rekordnem času izkopal pravi labirint strelskih jarkov, minskih polj in bunkerjev. Ni bilo gozdička, vzpetine ali kolhoza, ki ne bi postal čvrsto obrambno oporišče, vse to pa je bilo medsebojno povezano z globokimi in dobro maskiranimi strelskimi jarki. Okoli njih so nanizali baterije protiletalskega topništva s tanki, ki so jih vkopali v zemljo, katjušami, minometi in nestetiimi mitraljejskimi gnezdi.

Obramba pa ni bila le ogromna, temveč tudi izvrstno organizirana. Odločilnega pomena so bile močne taktične rezerve, ki jih je sovjetsko poveljstvo znalo zelo spretno razporediti.

Šestega julija je med Ponirjem in Soborevko prišlo do šti-

ridnevnega tankovskega dvoboja, kakršnega zgodovina še ni zabeležila. Na nekaterih krajih se je na vsaki strani borilo po 1000 do 1200 tankov in po več sto topov! Grozote bitke so dosegle svoj višek sprčo mnogih letalskih eskadrilj in 3000 topov najrazličnejših kalibrov. Do najhujšega spopada je prišlo na hribih pri Olhovatki. Najpomembnejša vzpetina je bila kota 274. Te hribe si je bil Model določil za svoj strateški cilj: z njihovo osvojitvijo bo vtaknil ključ v ključavnico, ki je odpirala vrata Kurska.

Hitlerjeva garda

Modelovi »tigri« so se zapirali v minska polja in protitankovske ovire ter se zaletavali v zid artilerije. Tankovski prvi val je opešal že po nekaj sto metrih. Sovjetsko topništvo je še potem, ko so Nemci poslali v boj že tretji val, pritiskalo sovražnika k tlom. Podobne razmere so bile tudi na območju 9. oklopne divizije, ki ji je poveljeval general Scheller. Na vseh koncih so divljali srditi boji. Človek bi menil, da so na obeh straneh slutili, kako velik pomen bo zgodovina prisodila

tej bitki. Slovita bitka pri El Alameinu, ki je odločala o izidu afriške vojne, je bila v primerjavi s tem povsem navadna vojna epizoda.

Ko se je 8. julija zmračilo, je bila vas Čerkaskoje, steber prve sovjetske obrambne črte, v nemških rokah. Nemci so prodrli osem kilometrov globoko v sovjetske položaje. Kljub temu pa še niso bili onstran nevarne cone. Sicer pa je njihov cilj bil Obojan.

Sedaj si oglejmo, kaj se je dogajalo na desnem krilu, kjer se je pod poveljstvom generala Hausserja boril 2. oklopni esesovski korpus. Sovjetski general Cistjakov, poveljnik 6. gardne armade, je že 4. julija zvečer opozarjal svoje divizijske komandante:

»Pazite, pred vami je Hitlerjeva garda!«

Komandant divizij so zmignili z rameni, kar je za Cistjakova bil znak, da se lahko zanesne nanje. Kljub temu pa so naslednjega dne opoldne nemški tanki po krvavih bojih prodrli kakih dvajset kilometrov globoko. Čutili je bilo nevarnost, da se bodo Nemci vsak hip razširili v desno in levo.

Hausser je v to odprtino vrgel vse sile, ki jih je imel na voljo.

Kdo bo prvi?

Tedaj je sovjetsko poveljstvo razposlalo enega izmed tistih ukazov, ki jih dobro poznajo višji oficirji katerekoli vojske in ki pomenijo, da je obramba v nevarnosti: »Nemci ne smejo priti do Obojana!«

Po načrtu, ki si ga je bil zamislil general Hocht, naj bi odtele vse delovalo natančno kot ura: 48. oklopni korpus bo udaril proti Obojanu, nato pa se bo hitro obrnil proti vzhodu in preden bo napadel Kursk, bo pomagal Hausserjevemu esesovcem pri uničevanju nasprotnikovih enot, ki so bile na poti proti Prohorovski.

Toda, da bi vsa ta operacija bila z vzhoda varna, ki korpus generala Kömpfa moral že od samega začetka zasesti ozki prehod vzhodno od Prohorovke. Kaj pa je z njim? Kje je 3. oklopni korpus? Kaj se je moglo pripetiti tem izkušenim tankistom? Nasprotnikov odpru bil tako hud, da niso mogli priti pravočasno. Bodo prišli do Prohorovke, preden bo že kasno? Z daljne »stepske fronte« so se

približevale sovjetske rezerve. Kdo bo hitrejši — Nemci ali Rusi?

Spet je — kot se je to v zgodovini že večkrat zgodilo — izid neke strateške odločitve bil odvisen od časa. Pri Prohorovski se je skoraj v istem dnevu in ob enaki uri ponovila »usodna minuta Waterlooja«. Enajstega julija zvečer je bilo že vsem jasno, da je v tej dirki zmagal sovjetski general Rotmistrov.

Rotmistrov, stalingrajski heroj, je imel na voljo 850 srednjih tankov »T-34« in samohodnih topov kalibra 122 in 152 mm. Dvanajstega julija zjutraj so njegovi tanki začeli obstreljevati nemške oklopne polke, ki so prav tedaj prihajali v prehod pri Prohorovski. V tej sojetski sta oba jeklena plaza, zavita v oblake dima in prahu, udarila drug ob drugega. To je bil spopad, kakršnega dotlej še ni bilo in kakršen se do konca druge svetovne vojne ni nikoli več ponovil.

Nemški poraz

Tisoč petsto oklopnih velikarov je ropotalo, bobnelo, gorelo in razletavalo na neskončnem morju hribov in dolin, ki

SODOBNA OBRAMBNA VZGOJA IN LJUDSKA ZAŠČITA

VIETNAMU

vsakem koraku

POSEBNI ODDELKI AMERIŠKE VOJSKE

Uniforma in oprema pripadnika posebnih oddelkov («Special forces»). Organiziral jih je general Westmoreland. Izučeni so za borbo proti partizanom in jih imajo za elito ameriške vojske. Barva klobuka in obleke je lisasta. Vsak vojak ima s seboj po več ročnih bomb in puško M-16. Med njihovo vojno opremo spadajo še: topografski zemljevidi, plastično razstrelivo, ekstrakoncentrirana živila, zdravila za prvo pomoč in radijski oddajnik za javljanje položaja.

Na sliki je vojak ameriške intervencionistične armade, opremljen za borbo v džungli. Celada in uniforma sta lisasto pobarvana. Ima tudi čutaro in daljnogled. Poleg že naštetega lahkega orožja razpolaga vsaka patrulja s težko strojnico in metalcem granat M-79. Ameriške oddelke običajno prevažajo s helikopterji, da se izognejo neštetim pastem. Pred nekaj meseci so opremlili še dolgo bodalo, ker so se partizani začeli posluževati nove taktike z uporabo hladnega orožja. Saigonska vojska ima enako opremo kot ameriška.

OBOROŽITEV AMERIČANOV

Kovinski podplat, ki ščiti nogo pred bambusovimi trskami

Ročna bomba

Plastična antimagnetska mina

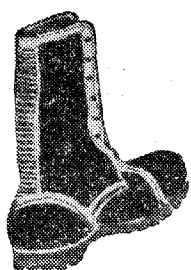
Kemična granata

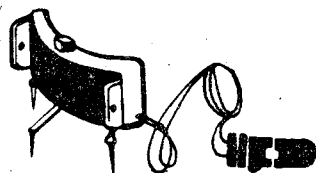
Druga oblika kemične granate

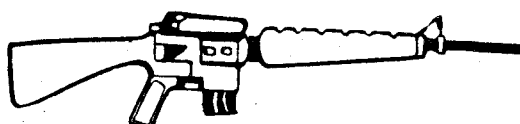
Aparat za desifriranje, ki pretvarja impulze Morsovih znakov v črke

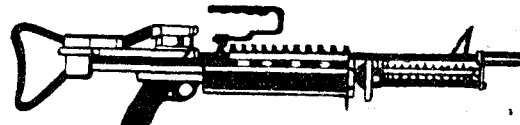
Platneni polskorenj z gumijastim podplatom

Claymorejeva mina, ki razprši drobce do razdalje 200 metrov in v kotu 80 stopinj

Puška M-16 predstavlja izboljšani model M-14, je pa lažja in naboji so manjši

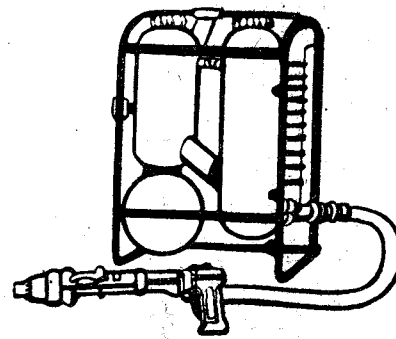
Puškomitraljez M-60. Izstrelji 550 nabojev na minuto, z učinkovitim dosegom enega kilometra. Sicer precej težko, toda učinkovito orožje

Puška M-14, s katero je opremljena ameriška kopenska vojska. Strelja lahko posamično ali v rafalih. Izstrelki imajo rušilni učinek

Lahki in zelo priročni metalce bomb M-79. Izstrelki dosežejo razdaljo do 400 metrov. Uporabljajo ga v strelskih vodih, in sicer na vsakih enajst mož po enega

Metalce plamenov. Plamen seže do 50 m daleč

obdajajo Prohorovko. Kmalu je — po pripovedovanju generala Rotmistrova — gost dim, ki se je vil iz gorečih tankov, prekril vse bojišče. Na črnih tleh so zadeta vozila gorela kot bakle.

Med bitko je prišlo do mnogih podvigov. Kapetan P. A. Skripkin, komandant nekoga sovjetskega bataljona, je ukazal:

»Naprej! Za mano!«

Njegova prva granata je prebila bočno steno nekega nemškega tanka. V istem hipu je neki drugi »tiger« začel obstreljevati Skripkinov »T-34«. Prva granata je zadela tank, druga pa je ranila kapetana. Šofer in radiotelegrafist sta ranjenega komandanta potegnili iz tanka in ga položila v neko vdolbino zraven tanka.

Ko je šofer Aleksander Nikolajev opazil, kako se jim bliža nemški »tiger«, je spet zlezel v napol razbiti in goreči tank, vključil motor in se zagnal v sovražnika. »T-34« je kot goreči izstreljek krenil na svojo zadnjo pot. »Tiger« je zastal. Prepozno! Sovjetski tank se je s polno hitrostjo zaletel vanj. Dve detonaciji, od katerih se je zemlja stresla, sta se združili v eno samo.

Nemška vojska je znova napadla. Manstein je kljub povodnji sovjetskega jekla skušal nadaljevati svojo ofenzivo. Toda, Hitler mu je nepričakovano odvzel 2. oklopni korpus in ga potegnil v rezervno. Odteje Manstein ni mogel več obstati na prejšnjih položajih. Sovjetske enote so krenile v napad, Nemci pa so se morali umakniti.

ritev prevladuje, toda z vojaške plati gledano, neštetih partizanskih akcij ni moč dirigirati iz tujine. Vseh sil naroda v borbi za svobodo ne bi mogli dirigirati nikjer!

Prebivalstvo je na strani Osvobodilne fronte. General Westmoreland je dejal, da je vsak Vietnamec, pa naj bo tudi ženska ali otrok, realen ali pa potencialen sovražnik Američanov. Ti so dejansko izolirani. Kmečko prebivalstvo je stoddotno proti sajgonskemu režimu. Baje je šestdeset odstotkov borcev kmečkega porekla. Podnevi obdelujejo zemljo — do stokrat tik ob ameriških postojankah — ponoči pa se spreminijo v partizane. Gre torej za množičen pojav, za pravi kmečki upor.

Posebnost osvobodilnega boja v Južnem Vietnamu je tudi to, da se partizani borijo sami, brez zaveznikov na kakšnem bližnjem bojišču. Takšen boj je dosti hujši.

V pogovoru o strategiji južnovietnamske osvobodilne fronte Boldrini omenja naslednje tri elemente:

1. osvobodjena ozemlja, kjer v borbi sodeluje vse ljudstvo;
2. neprekinjeni priliv borcev iz vrst kmečkega prebivalstva na neosvobodeno ozemlje;
3. na široko razpršeno obveščevalno omrežje.

Poleg teh čisto vojaških aspektov pa so še trije vojaško političnega pomena:

1. osvobodjena ozemlja;
2. neposredni napadi na ameriška oporišča;
3. mobilizacija javnega mnenja proti navzočnosti ameriške vojske.

Zadnji moment je nadvse pomemben in ga ni težko posplošiti, saj se Američani obnašajo kot pravi okupatorji. Brezobzirne represalije in pokoli kmečkega prebivalstva so na dnevnem redu. Na prostiranih območjih požigajo vasi, da bi preprečili preskrbovanje partizanov. Obnašajo se torej prav tako kot nacisti med zadnjo vojno. Vendar imajo represalije tudi tukaj povratni učinek, ker nasprotnika ne uničijo, marveč ga le ovirajo in povečujejo njegovo borbenost. To je zapreka, ob katero se zmanj zaletavajo strategiji protigverilskega bojevanja. Povračilne akcije povečujejo pregrade sovražstva. Zadnji dogodki docela potrjujejo pravilnost te ugotovitve. Američani so v Južnem Vietnamu izolirani politično in moralno.

Nobeno partizansko poveljstvo ni podcenjevalo mobilizacije borcev iz nasprotnikovih vrst. Sajgonska armada je sestavljena iz mladih ljudi, vpo-klicanih na odslužitev rednega vojaškega roka. Pravo »belo gardo« predstavljajo le posebni oddelki, kot so padali in še nekateri drugi, prirojeni po ameriških vzorcih. Večina vojske je dovzetna za propagando osvobodilne fronte. Po ameriških podatkih je samo leta 1965 prešlo na partizansko stran šestdeset tisoč sajgonskih vojakov. Pojav se vedno bolj širi. Toplejši samo nedavni upor vojske v Da Nangu, kamor je Ky moral poslati posebne oddelke.

Osvobodilna fronta Južnega Vietnama operira torej na dveh tlorisih: vodi nepretrgano bor-

bo proti Američanom, ki jih je treba izolirati moralno in materialno, istočasno pa izvaja močno propagandno akcijo na nasprotnikovem ozemlju in med njegovimi vojaki.

Kako je z oborožitvijo?

Partizani imajo v glavnem orožje, ki ga zaplenijo sovražnikom. Mnogo jim ga prinašajo sajgonski prebežniki. Oktobra 1963 so partizani zavzeli utrjeno postojanko An Me, kjer so zaplenili veliko število težkih minometov, ki so jih Američani namenili Sajgoncem. S tem orožjem so dosegli svoje največje uspehe, med njimi napad na oporišče Bien Hoa. Nekaj orožja dobijo tudi od prijateljskih držav. Tako imajo tudi brzo-strelke škoda in sovjetske karabinke. Znano je, da obstoji mednarodna tihotapska trgovina z orožjem. Tako je osvobodilna fronta lahko nakupila francoske strojnice Mat 49 in kanadske puškomitraljeze Bren. Nekako 60 odstotkov orožja je ameriške izdelave, kar pomeni, da so si ga partizani pridobili v borbi.

Borci za svobodo Južnega Vietnama se zavedajo, da s samim orožjem ne bodo mogli pognati Američanov v morje. Napadajo jih neprestano in na vseh koncih dežele. Utrujajo jih fizično in psihično. Prisiliti jih je treba, da bodo priznali, da so pogajanja na podlagi ženevskega sporazuma edini izhod iz krize. Zadnji dogodki kažejo, da je to pot, za katero so se slednjič odločili tudi prebivalci južnovietnamskih mest.

Priredil:
Polde Verbovšek

MIHA KLINAR:

PRVI VOJNI DNEVI V KARAVANKAH

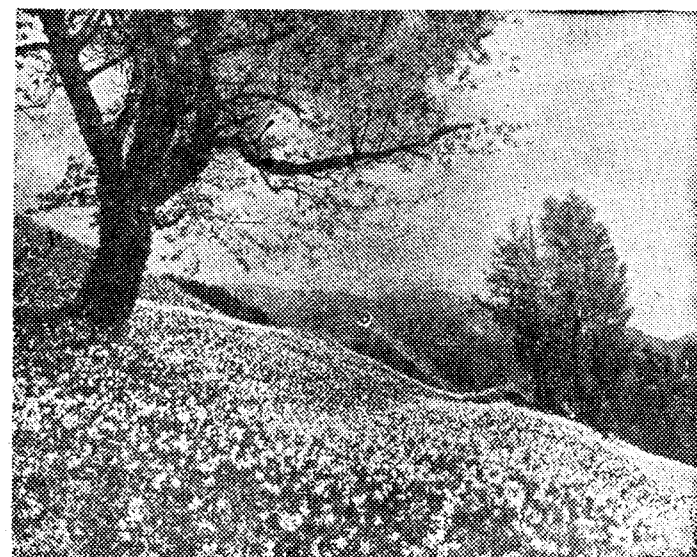
3

Naloga, ki mu jo je zaupal oficir, ga uverja, da je v oficirjevih očeh vrednejši od tega Pavla, o katerem je skoro vsa Gorenjska vedela, da je pridanič in da je služba, ki jo je imel pri Kranjski industrijski družbi, samo milost, ki so mu jo izkazali sedanji delničarji iz spoštovanja do njegovih prednikov, ustanoviteljev Kranjske industrijske družbe, pri kateri Luckmanni že več kot trideset let niso imeli nobene besede več. Nekateri so Pavla celo primerjali s poslednjim Rouardom, potomcem Rouardov, ki so jih pred sedemdesetimi leti Luckmanni opeharili za nekdanjo tovarno na Savi in druge fužine. Tudi Pavel je rad pil in uganjal neumnosti, čeprav ne v tolikšni meri kakor poslednji ubožani potomec Rouardov-neki Fric, ki je pijan zmrazil v nekih vislih na Dovjem.

»Najbrž mu oficir ne zaupa do kraja,« razmišlja Kajžnekov, ki hoče postati Nemec, ker obožuje Hitlerja, a še bolj zavoljo tega, ker so Nemci nepremagljivi in ker bodo obvladali ves svet, ki jim bo moral biti podložen. Zakaj bi potem ostal Slovenec in hlapčeval, namesto da bi imel sam hlapce in postal gospodar. Zato se je že lani pridružil Hitlerjevi peti koloni in se med prvimi umaknil čez mejo, ker je Hitler te dni potreboval dokaze o preganjanju Nemcev v Jugoslaviji. Zato bo po zmagi nad Jugoslavijo nagrajen. Vrnil se bo kot gospodar in gorje vsem, ki so ga nekoč zaničevali.

S takimi mislimi stopa pred patruljo in jo vodi nad predor. Izkazal se bo, da ga bodo še bolj cenili in mu priznali, da je vreden, da postane Nemec, čeprav ga že vse te dni, odkar je v Nemčiji, nekateri gledajo postrani, ker se mu nemščina zatika in ker ne zna vselej povedati vsega, ki ga je slišal. Besede postajajo razločnejše. Gre torej za kakih sto korakov, ne ve, kako bi povedal, da so na cilju. Zato samo obstane in se dotakne obergefreiterja, ki pove-ljuje patrulji, in sikne: »Pst!«

Obergefreiter ga nekaj vprašuje, a on zašepeta: »Tunnel! Hundert meter.« Ne vidi strahu, ki ga je s temi besedami, ki so se mu tako čudovito posrečile, pognal Nemcem v mozeg.

Z NARCISAMI PRIHAJA V KARAVANKO POMLAD

»Hinlegen!« ukaže obergefreiter, a Kajžnekov ponovi: »Pssst!« in se previdno splazi naprej, dokler se ne priplazi do nadzidka nad predorovim portalom.

Za njim se splazijo tudi drugi.

Dolgo opazujejo, a razen stražarja v bližini železniške čuvajnice ne opazijo nikogar. Šele, ko si nekdo ob čuvajnici prižge cigareto, vidijo, da sedita na železniških pragih pred čuvajnico še dva vojaka, ki ju je najbrž vzdramil iz spanja nočni hlad. Žerjavica na cigareti kroži in zariše prvo ognjeno črto v temo.

»Boš prižgal tudi ti?«

Kajžnekov glas se zdrzne. Zdi se mu, da je slišal te besede nekeje poleg sebe. Toda tišina, ki jo moti le šum oddaljenega potoka ali Save, je nenavadna ali pa je napetost izostrila njegov sluh, da sliši sprva nerazločen in polglasen pogovor obeh jugoslovanskih vojakov, dokler ne postane za spoznanje glasnejši, prav tako glasen, kakor je bilo vprašanje, ki ga je slišal. Besede postajajo razločnejše. Govorita kakor človeka, ki se šele spoznavata in ki ju je vojna postavila pred ta predor.

Tudi obergefreiter posluša, a kaj ko ne razume niti besedice tega barbarskega jezika. Zato vprašuje vodiča, a ta ga samo s komolcem opozori, naj molči. Šele ko najde iz svojega skromnega besedišča nekaj nemških besed, zašepeta: »Nix interessant,« a kako bi povedal, o čem vojaka govorita, o tem zaman razmišlja, potem pa šepeta: »Familie, Kinder, zuhause,« in skuša s temi besedami dopovedati obergefreiterju, da se vojaka menita o svojih družinah, ženah, otrokih, domu in svoj šepet konča: »Pssst.« In ko obergefreiter neha siliti vanj in ko misli, da je pogovor, ki mu prisluškuje brezpomemben, postane nenadoma pozoren, ko se začne vojaka pridružati nad vojaško komando, zakaj ne ukaže že minirati to preketo luknjo, saj bi iz nje lahko vsak trenutek pripeljala dva oklopna vlaka hkrati. Trije stražarji, kolikor jih je tu, bi oklopnih pošasti prav gotovo ne mogli ustaviti. Ko bi Nemci vedeli, da stražijo pred predorom samo trije, ne preveč mladi rezervisti, bi se prav gotovo priporili skozi predor z nekaj sto vojaki. Kaj bi potem še mogla storiti četa (kaj četa, ubogih osemdeset graničarjev, ki z enim samim puškomitraljezom zadržujejo Italijane nekeje pri Kranjski gori ...

»Interessant,« zašepeta Kajžnekov in s komolcem odrine obergefreiterja, ki ob tej besedi zopet sili z radovednostjo vanj, čeprav ve, da od tega čudnega folksdojčerja ne bo izvedel kaj prida. S tistimi »der Soldaten«, ki jih je iztisnil iz Kajžneke, ve prav toliko, kakor je opazil že sam. Zato mu je čakanja nad predorom že dovolj in meni, da je svojo izvidniško nalogo že opravil.

Ko se vrnejo do komandnega mesta, poroča, da je opazil pred predorom tri vojake, precej brezskrbne. Drugi so najbrž v tisti dolgi stavbi desno od predora, a komanda bržkone v železniški čuvajnici, ker je takoj po prihodu opazil, da je skozi špranje pri zatemnjenih oknih pronicala luč, dokler ni ugasnila. Eden od vojakov se je precej zaspalo prestopal pred predorom, medtem ko sta dva sedela na klopi ali na železniških pragovih (natančno ni mogel ugotoviti) in se pogovarjala. Kaj, ni razumel, čeprav je glasove razločno slišal. O tem ve več vodič, a kaj ko se s tistimi nekaj nemškimi besedami, ki jih pozna, z njim ni mogoče sporazumeti.

»Gut,« ustavi njegovo poročilo oficir, nato pa zaprosi Pavla, naj bi prevajal poročilo »kamerada« Andreasa.

(NADALJEVANJE)

Pismo iz Švedske

Vaš časopis »TV 15« v redu prejemam. Vsoto 8,22 kr. za naročnino sem tudi že poslal s pošto nakaznico 15. IV. 1966. Nastale pa so spremembe z naslovom. Čeprav že dober mesec stanujem na novem naslovu, list vseeno redno prejemam. Sem član ZB od leta 1945 in mi je vaš list izredno všeč. Zelo mi je všeč, ko vidim, kako nekatere tovarne in občine rešujejo probleme borcev, stanovanjske zadeve itd. Bilo bi res žalostno, če bi pozabili na borce, ki so toliko pretrpeli in žrtvovali za svobodo. Zelo mi je žal, ko je usoda hotela tako, da služim kruh v tujini. Nisem pa pozabil na domovino, kljub oddaljenosti. Zelo rad se je spominjam. Zato sem naročil na več slovenskih časopisov.

Vas lepo pozdravlja naročnik iz Švedske

Stane Kalan,
Promenaden 135,
Norrköping, Sverige

Tretja kitajska goba

Devetega maja je Kitajska opravila tretjo eksplozijo nuklearne bombe. V 19 mesecih je izvedla tri eksperimente, to dokazuje, kako hitro rešuje Kitajska zapletene tehnološke probleme. Ameriški atomski strokovnjak dr. Edward Teller je po tej demonstraciji izjavil, da bodo imeli Kitajci morda že v petih letih na razpolago rakete za izstrelitev bomb.

Kitajska demonstracija je izzvala zelo različne komentarje. Peking trumfira. Na Kitajskem so izšle posebne izdaje listov, ti prikazujejo eksperiment kot nov triumf. Tudi Azija ima svojo hidrogensko bombo — ta misel je zapisana med vrsticami. Azija ne zaostaja za Evropo in Ameriko.

V svetu komentirajo različno, pač odvisno od tega, ali gledajo na poteze kitajske politike s simpatijami ali pa zaskrbljeno. Najbolj zanimivi so gotovo francoski komentarji. Francija je edina atomska velesila, ki ima normalne diplomatske odnose s Pekingom.

V Parizu ugotavljajo, da so Kitajci zdaj nekoliko prehiteli Francijo. Niti Vzhod niti Zahod nimata kaj očiti drugi drugemu, oba sta pripomogla Kitajcem od tega uspeha. Sovjetska zveza je obilno financirala razvoj kitajskih nuklearnih inštitutov. Univerze v Parizu, Kaliforniji, Princetonu, Edinburghu, Cambridgeu, Liverpoolu, Berlinu, v Moskvi so leta in leta vzgajale sedanjo generacijo atomskih strokovnjakov.

Poskus je pokazal, da nista na svetu samo dve veliki državi — Amerika in Sovjetska zveza. Na svetu je pet velikih sil. Francoski tisk meni, da bi morali upoštevati mednarodno ravnotežje ob soodelovanju vseh petih držav. Le tako soodelovanje bi bila garancija za uspešno reševanje mednarodnih vprašanj.

V Parizu poudarjajo, da bo zdaj vprašanje sprejema Kitajske v svetovno organizacijo še bolj nujno. Tudi ameriška diplomacija se tega zaveda, zato išče pota, kako bi se dalo to urediti brez izgube lastnega prestiža. Ni mogoče izključiti na-

Politični obzornik

reda, ki ima 725, morda že celo 750 milijonov ljudi, iz Združenih narodov. Tudi ni mogoče govoriti o razorožitvi brez kitajskega soodelovanja.

Američani so s svojimi aparati skoraj od dneva natančno predvideli, kdaj bodo Kitajci opravili svoj eksperiment. Vendar v Evropi ni nihče pričakoval, da bodo demonstrirali svojo moč prav 9. maja — na dan zmage demokracijskih sil v drugi svetovni vojni.

Povsod na svetu so demonstrirali za mir, pokazali so s prstom še enkrat na nacistično Nemčijo, povzdignili so glas tudi proti Zahodni Nemčiji. Na drugem koncu sveta, v pustinja zahodne Kitajske, ne tako daleč od indijskih meja, pa so Kitajci opravili tretjo nuklearno eksplozijo.

Prvi atomski eksperiment so izvedli 16. oktobra 1964. Drugi je bil komaj sedem mesecev pozneje, 14. maja 1965.

Prva atomska eksplozija je v Indiji delovala kot pravi politični šok. Tretja je opozorila Indijo še enkrat na tragično in usodno dilemo: za ali proti atomski bombi. To ni samo moralno, filozofsko vprašanje: je Indija proti temu orozju ali ne. Prezadolžena Indija si danes ne more privoščiti luksuza atomske bombe.

Indija ni rešila niti problema prehrane, še leta in leta bo morala uvažati žito. Morda tega vprašanja sploh ne bo nikoli rešila, njeno prebivalstvo narašča tako hitro. Da bi morala težke milijarde dolarjev za proizvodnjo atomskega orožja. To pa bi znalo že itak nizek življenjski nivo.

Tudi Japonci razmišljajo — in upravičeno. Prva atomska bomba je eksplodirala nad japonskim mestom: Hirošima je bila v trenutku prah in pepel. To je bilo 6. avgusta 1945. Dva dni pozneje so vrgli Američani bombo na Nagasaki. 14. avgusta je Japonska zaprosila za brezpogojno kapitulacijo. Vojna na Daljnem vzhodu se je pod tem vtisom končala.

Vsako leto 6. avgusta je v Hirošimi komemoracija za tragično umrlimi. Velika eksplozija je zahtevala 86.000 smrtnih žrtev, mnogi so še danes v bolnišnici. V bolnišnici Hirošime so sprejeli z mrtvaškim molkom vest o eksploziji na Kitajskem. Japonska vlada je uradno protestirala. Na Japonskem je gibanje proti atomski bombi najmočnejše, postalo je filozofija. Ideja mira je dobila po vojni nove, močnejše zaveznike.

Tretjo atomsko demonstracijo so v Pekingu opravili v duhu kitajske uradne propagande. Kitajska je opravila eksperiment zaradi ameriško-sovjetskega monopola nuklearnega orožja. Ta poanta pri drugem poskusu še ni bila omenjena, zdaj je bila izrecno poudarjena. To kaže še bolj jasno, da Pekingu ni do poravnave spora z Moskvjo.

Naivno bi bilo pričakovati, da bo ostala atomska bomba monopol samo nekaterim. Neki angleški list je ondan zapisal, da je na svetu kakih deset držav, ki bi lahko imele v dveh letih svojo lastno atomsko orožje. V Aziji so to Japonska, Indija in Indonezija. V Afriki Južna Afrika in Združena arabska republika. V Ameriki pa predvsem Kanada.

Ni še mogoče predvideti, kakšne bodo politične pa tudi psihološke posledice kitajskega poskusa. Prav gotovo Kitajske zdaj ne more nihče več podcenjevati. Neki zahodnonemški profesor je z računskimi stroji izračunal, da bo Kitajska čez eno generacijo najmočnejša država na svetu. Tempo njenega industrijskega razvoja je zelo hiter — prav tako kot je bil na začetku industrializacije v Sovjetski zvezi.

Na Kitajskem je glavno geslo: proizvodnja in še enkrat proizvodnja. Temu imperativu so podrejeni vsi drugi. Kitajska filozofija je filozofija proizvodnje. Vse se mora žrtvovati za to.

Zdaj je še bolj očitno, kako pereče in nujno je vprašanje razorožitve. Zdaj mislimo predvsem na prepoved širjenja atomskega orožja. Če se bo število držav z atomsko bombo povečalo od pet na deset, bo sporazum o razorožitvi zelo težko uresničiti. Mednarodni odnosi se bodo še bolj zapletli, nihče ne bo mogel več presekati gordijskega voza, preveč se bo že zapletel.

Zdaj pripravljajo tudi Francija svoj »test« — poskus. Nekateri napovedujejo, da ga bodo izvedli še pred de Gaullovim obiskom v Sovjetski zvezi. Francoski predsednik bo obiskal Moskvo 20. janija. Francija je prepričana, da bo dobila šele s tem poskusom pravi status atomske velesile.

Tragično, vendar resnično je, kako danes nekatere države merijo svoj ugled po številu atomskih bomb... Atomska bomba je tudi težko breme. Ugledni Francozi menijo, da bi Francija s tem denarjem lahko silno povečala kapaciteto svojih elektrarn, zgradila bi lahko veliko drugih industrijskih objektov, nagradila svojo inteligenco z višjimi dohodki in premijami. Vendar vsiljuje uradna Francija razvoj nuklearnega orožja.

Danes se moramo pač sprijazniti s tem, da je na svetu močna in vojaško organizirana Kitajska. Zastonj bi bilo vsako filozofiranje, zakaj je tako. Važno je, da atomskega orožja ne bi nihče uporabil, niti ne grozil z njim.

M. O.

»V Ljubljano gremo ...«

Bilo je v dneh po osvoboditvi leta 1945.

Ob sporočilu, da gremo v Ljubljano, smo kar zablesteli od sreče. Saj jih je bilo med nami mnogo, ki smo le slišali zanjo, nismo pa si mogli predstavljati, kakšna naj bi bila. Pred 25 leti ni bilo tako, kot je zdaj, ko včasih otroke takoj po rojstvu pošiljajo v Ljubljano na zdravniški pregled. Mogoče je šel tja otrok premožnejših staršev, kar pa nas je bilo revežev, si tega nismo mogli privoščiti.

Zato smo tudi v tem, da pojdemo iz Loške doline v Ljubljano, začutili diševno in enako kopravnost. Nič več se ne bo poznalo, kdo je reven in kdo bogat, smo mislili, in to je bilo tudi zame največje zadoščenje.

Program smo imeli že pripravljen, saj smo bili z njim večkrat nastopili na partizanskih mitingih v Loški dolini in Babnem polju. Zato je bilo treba organizirati samo še prevoz do železniške postaje.

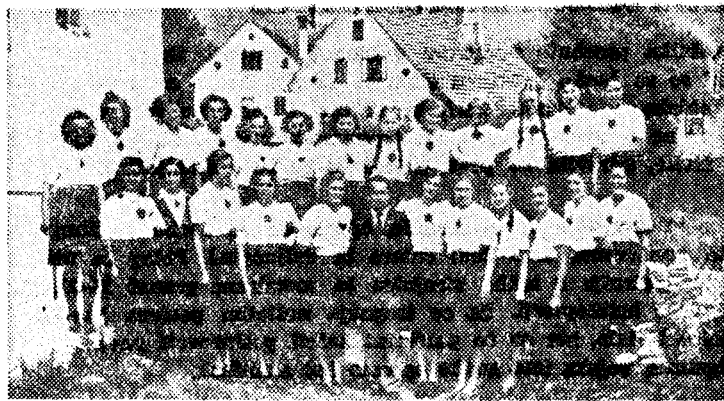
Tovarišica Krajčeva je imela veliko dela, da nas je nad dvajset šolskih otrok lahko ugnala. Najprej smo se s kmečkim vozom peljali v Begunje pri Cerknici, kjer smo prvič nastopili zunaj naših krajev. Nato smo spet nastopili v Cerknici, kjer smo zaplesali simboličen ples z vso otroško razigranostjo. V Cerknici smo se tudi naspali in najedli pri dobrih ljudeh, seveda brezplačno in voz nas je zapeljal na Rakek.

Tudi tam je bilo zanimivo, saj smo mnogi prvič videli železnico. Nastopili smo, nato pa smo se vkrcali v živinski vagon ter se odpeljali proti Logatcu. Skozí špranje v stenah smo strmeli v kraje, ki so bežali mimo. Osební vlaki še niso vozili, toda to nam ni bilo mar. Današnja mladina bo težko razumela, kakšno veselje je bilo za nas voziti se z vlakom, pa čeprav v živinskih vagonih.

Po nastopu v Logatcu smo se odpeljali dalje proti Ljubljani. Tovarišica Krajčeva nam je dejala z mirnim glasom: »No, sedaj se pa bližamo naši lepi Ljubljani.« V radostnem pričakovanju smo spremljali vsak

njen gib in komaj slšno ponavljali za njo »Kmalu bomo v Ljubljani.«

Vlak je zapiskal in že smo stali na postaji v Ljubljani. Ne vem, kje je tovarišica Krajčeva zbrala toliko moči, da je bila tako mirna. Mi smo bili razposajeni in zdravi kmečki otroci.

Med vojno, zlasti leta 1944, je bila kulturno-prosvetna dejavnost v Loški dolini zelo živahna. Na sliki: mladinski pevski zbor, ki je nastopal na mitingih poleti 1944

Obsuli so nas ljubljanski otroci s starši in nas odpeljali na domove.

Jaz in moja, zdaj že pokojna sošolka Marija sva se znašli pri družini Ferla na Pleteršnikovi 19. Ne vem, če je od tistih ljudi še kdo živ. Rada bi jim v svojem in Marijinem imenu stisnila roko, saj je tako ljubimih ljudi malo na svetu. Starejša tovarišica nam je veliko pripovedovala, ko pa sva odhajali domov, nama je podarila precej nogavic. Med vojno namreč nogavic pri nas ni bilo mogoče dobiti.

Napočil je dan, ko smo morali ljubljanski mladini pokazati, kaj znamo. Bali smo se, saj smo vedeli, da so se Ljubljančani že pred vojno veliko učili kot mi, pa tudi med vojno niso živeli v takih razmerah kot mi v Loški dolini. Pred nastopom v »franciškanski dvorani« (zdaj Mestno gledališče) smo drug drugega hrabрили, češ saj nam je povsod uspelo, pa nam bo tudi tukaj. Program smo imeli precej pester: recitacije, partizanske pesmi, nekaj enodejank, nekaj plesov in drugega. Opozivali smo izza zaves, kako je dvorana nabito polna.

Vzemita vidva vse za pravljico in laže vama bo. Imela sta otroke. A ni več vseh. Zajel jih je vihar.

REQUIEM ZAHVALE

»Kmalu bo svet gledal nazaj na vse kakor na grozotno pravljico, ki se jim ne bo zdelo mogoča.

Vzemita vidva vse za pravljico in laže vama bo. Imela sta otroke. A ni več vseh. Zajel jih je vihar.

(Iz Čufarjevega pisma)

V počastitev 25-letnice ustanovitve OF in dneva zmage je Mestno gledališče ljubljansko v okviru eksperimentalnega programa pripravilo recital umetniške besede. Gre za »Requiem zahvale« Saše Miklavca. V poljudni uri so nam izvajali Saša Miklavc, Vladoša Simčičeva in Franček Drogenik ob spremljavi glasbe Jana Sibeliusa predstavili izbor najpretnesljivejših pisem iz knjige »Poslovilna pisma za svobodo ustrelenih«. Knjigo, ki obsega 194 poslovnih pisem talcev, ustrelenih v okupirani slovenski Štajerski, sta v letu 1965 izdala Muzej narodne osvoboditve Maribor in Muzej revolucije Celje.

Bil je intimen, nepozaben gledališki večer. Tako po vsebini kot po izvedbi. Večer brez običajnih komentarjev občinstva, brez običajnega priznanja izvajalca. Težko in morda celo neumestno je pisati o polprazni dvorani, ki sprejme vsega le nekaj 300 gledalcev. Večera niso narekemale komercialne težnje, »to delo je samo spomin njim in zahvala...«, kot je zapisal avtor Saša Miklavc. Torej to niti ni tako važno. Bila je le ugotovitev, ki je mimogrede zašla na papir.

Tudi po končani predstavi poslušalec ni stekla beseda. Tiho, kot so spremljali izvajanje, so zapustili dvorano. Videti je bilo, da te preproste in prav v tej svoji preprostosti tako grozotno obtožujoče poslovilne besede padlih za svobodo niso prenesle glasnega razmišljanja. Je bilo to iz spoštovanja do padlih, nemo obtoževanje povzročiteljev tega gorja ali nas samih, da živimo, da živimo tako brezskrbno in da pozabljamo...?

Prezgodaj je še, da bi na vse to pozabili!

In prav zaradi tega gre avtorju kot Mestnemu gledališču ljubljanskemu vse priznanje, da je »Requiem zahvale« uvrstil v svoj, pa čeprav samo eksperimentalni program.

Milena Štrajnar

Nova knjiga o nacističnih grozodejstvih

Pariška založba »Fayard« je izdala Jeana-Francoisa Steinerja knjigo: »Treblinka, la revolte d'un Camp d'extermination« (Treblinka, upor v uničevalnem taborišču). Znano je, da je bila Treblinka eno izmed nacističnih morišč, v katerem so pobili okoli 800.000 poljskih Židov. Omenjeno knjigo je napisal Žid. Ko so v Treblinki pred koncem vojne zvedeli, da jim tik na pragu svobode grozi smrt, se jih je okoli 1000 uprlo, vendar jih je od teh samo stideset dočakalo svobodo.

Čestitka s Sahalina

Ko sem brskal po »Zbornikih dokumentov o narodno-osvobodilni vojni jugoslovanskih narodov«, sem v VI. delu, 5. knjigi na strani 286 našel podatke o dveh sovjetskih državljanih. Gre za poročilo štaba IV. operativne cone, napisano 29. aprila 1943. Po tem poročilu sta sovjetska državljana Boris Polunjin iz Moskve in Genadij Aleksandrovič Favorski iz Astrahana prišla prek Dravograda v Kamniški bataljon iz nekega taborišča pri Celovcu nekako konec februarja ali prve dni marca 1943. Boris Polunjin je kmalu nato kot ranjenec padel v bolnišnici na Kolovcu. Favorskega pa so imenovali za referenta za popularizacijo SZ in je politično deloval po enotah. Poleti 1943 so ga poslali na Dolenjsko...

Prek matere Favorskega, ki živi še vedno v Astrahantu, smo začeli poizvedovati, kakšna je bila njegova nadaljnja usoda. Končno se je oglasil Favorski, ki je zdaj inženir v nekem podjetju lesne industrije na daljnem Sahalinu, tihoocanskem otoku na skrajnem vzhodu Sovjetske zveze, ob japonski meji. Pisali smo mu in za dan zmage je Favorski, po vseh doslej znanih podatkih prvi sovjetski državljani, ki se je priključil naši NOV (in verjetno tudi prvi, ki se je priključil gibanju odpora v Evropi), poslal iz daljnega Sahalina brzojavko z naslednjo vsebino:

»Osebnó toplo pozdravljam vse vaše slovensko ljudstvo za praznik velike herojske zmage. Želim vam velikih delovnih uspehov pri mirnem delu ter nadaljnjega razcveta bratskega slovenskega ljudstva, tako dragega mojemu srcu. S spoštovanjem — Favorski.«

Favorski Genadij Aleksandrovič živi v mestu Krasnogorsk, ulica Kalinina št. 4, Sahalin.

Pravni nasveti

V zadnjem času se je na našo posvetovalnico obrnilo več tovarišev, ki so bili kot borci NOV v JLA še po 15. maju 1945 in ki se jim čas v službi JLA razlikuje šteje v delovno dobo. Enim se šteje v celoti, drugim le deloma. Dogaja se, da imata dva pod-

ske ni bil oficir, aktivni podoficir ali vojaški uslužbenec (čl. 142 T. zakona o pokojninskem zavarovanju). Osebam, ki jim je glede na leta starosti nastopila obveznost odslužitve obveznega vojaškega roka med drugo svetovno vojno in po njej, de-

služitve obveznega vojaškega roka, in sicer takole:

Če so imeli te osebe pravico služiti rok v trajanju enega leta, prebile pa so v NOV šest mesecev ali manj, so morale doslužiti šest mesecev. Tisti, ki so bili v NOV do 15. maja 1945 več kot šest mesecev, pa so obvezni rok odslužili. Če so pripadali rodu vojske, za katerega je bil predpisan dvoletni vojaški rok: če so odslužili šest mesecev ali manj, so morali doslužiti osemnajst mesecev. Če so prebili v NOV šest do dvanajst mesecev, so morali doslužiti dvanajst mese-

ce. Če so bili v NOV dvanajst do osemnajst mesecev, so morali doslužiti šest mesecev, in če so bili v NOV več kot osemnajst mesecev, se šteje, da so odslužili ves rok.

Če so osebe pripadale rodu vojske, za katerega je bil predpisan triletni vojaški rok, velja naslednje: če so služili šest mesecev, so morali doslužiti še dve leti in pol. Če so služili šest do dvanajst mesecev, so morali doslužiti dve leti. Če so služili dvanajst do osemnajst mesecev, so morali doslužiti eno leto in pol, itd. itd. Če so služili več kot 30 mesecev, se šteje, da so odslužili celoten kadrovski rok.

Tisti, ki so bili v NOV, pa so bili demobilizirani, nato pa ponovno vpoklicani na službo, za katerega je bil predpisan dvoletni vojaški rok: če so odslužili šest mesecev ali manj, so morali doslužiti osemnajst mesecev. Če so prebili v NOV šest do dvanajst mesecev, so morali doslužiti dvanajst mese-

ce. Če so bili v NOV dvanajst do osemnajst mesecev, so morali doslužiti šest mesecev, in če so bili v NOV več kot osemnajst mesecev, se šteje, da so odslužili ves rok.

Če so osebe pripadale rodu vojske, za katerega je bil predpisan dvoletni vojaški rok: če so odslužili šest mesecev ali manj, so morali doslužiti osemnajst mesecev. Če so prebili v NOV šest do dvanajst mesecev, so morali doslužiti dvanajst mese-

ce. Če so bili v NOV dvanajst do osemnajst mesecev, so morali doslužiti šest mesecev, in če so bili v NOV več kot osemnajst mesecev, se šteje, da so odslužili ves rok.

Če so osebe pripadale rodu vojske, za katerega je bil predpisan triletni vojaški rok, velja naslednje: če so služili šest mesecev, so morali doslužiti še dve leti in pol. Če so služili šest do dvanajst mesecev, so morali doslužiti dve leti. Če so služili dvanajst do osemnajst mesecev, so morali doslužiti eno leto in pol, itd. itd. Če so služili več kot 30 mesecev, se šteje, da so odslužili celoten kadrovski rok.

Tisti, ki so bili v NOV, pa so bili demobilizirani, nato pa ponovno vpoklicani na službo, za katerega je bil predpisan dvoletni vojaški rok: če so odslužili šest mesecev ali manj, so morali doslužiti osemnajst mesecev. Če so prebili v NOV šest do dvanajst mesecev, so morali doslužiti dvanajst mese-

Priznanje časa v JLA po 15. maju 1945

enakimi pogoji različno priznana leta. Teh trditve seveda ni mogoče preverjati, bi pa vse prizadete opozorili na to, kako je z veljavnimi predpisi urejeno to vprašanje. Zato naj bo slednje pojasnilo odgovor tovarišem I. J. - Jesenice, A. A. - Bršljin, K. A. - Reteče, A. K. - Selce, T. R. - Maribor in še drugim prizadetim.

Osnovno načelo je vsakor to, da se čas, prebit v JLA po 15. maju 1945, šteje zavarovancem kot posebna doba v dejanskem trajanju, in sicer po odbitku obdobja, ko je zavarovalec doslužil kadrovskega roka, če ob odpustu iz voj-

služitve obveznega vojaškega roka, in sicer takole:

Če so imeli te osebe pravico služiti rok v trajanju enega leta, prebile pa so v NOV šest mesecev ali manj, so morale doslužiti šest mesecev. Tisti, ki so bili v NOV do 15. maja 1945 več kot šest mesecev, pa so obvezni rok odslužili. Če so pripadali rodu vojske, za katerega je bil predpisan dvoletni vojaški rok: če so odslužili šest mesecev ali manj, so morali doslužiti osemnajst mesecev. Če so prebili v NOV šest do dvanajst mesecev, so morali doslužiti dvanajst mese-

ce. Če so bili v NOV dvanajst do osemnajst mesecev, so morali doslužiti šest mesecev, in če so bili v NOV več kot osemnajst mesecev, se šteje, da so odslužili ves rok.

Če so osebe pripadale rodu vojske, za katerega je bil predpisan triletni vojaški rok, velja naslednje: če so služili šest mesecev, so morali doslužiti še dve leti in pol. Če so služili šest do dvanajst mesecev, so morali doslužiti dve leti. Če so služili dvanajst do osemnajst mesecev, so morali doslužiti eno leto in pol, itd. itd. Če so služili več kot 30 mesecev, se šteje, da so odslužili celoten kadrovski rok.

Tisti, ki so bili v NOV, pa so bili demobilizirani, nato pa ponovno vpoklicani na službo, za katerega je bil predpisan dvoletni vojaški rok: če so odslužili šest mesecev ali manj, so morali doslužiti osemnajst mesecev. Če so prebili v NOV šest do dvanajst mesecev, so morali doslužiti dvanajst mese-

ce. Če so bili v NOV dvanajst do osemnajst mesecev, so morali doslužiti šest mesecev, in če so bili v NOV več kot osemnajst mesecev, se šteje, da so odslužili ves rok.

Če so osebe pripadale rodu vojske, za katerega je bil predpisan dvoletni vojaški rok: če so odslužili šest mesecev ali manj, so morali doslužiti osemnajst mesecev. Če so prebili v NOV šest do dvanajst mesecev, so morali doslužiti dvanajst mese-

ce. Če so bili v NOV dvanajst do osemnajst mesecev, so morali doslužiti šest mesecev, in če so bili v NOV več kot osemnajst mesecev, se šteje, da so odslužili ves rok.

Prenovljeni in razširjeni oddelok NOB v koprskem muzeju

MANJ STRAŠNA NOČ JE V ČRNE ZEMLJE KRILI
KOT SO POD SVETLIM SONCEM SUŽNI DNOVI.

Kar same so mi te besede prišle v spomin, ko sem pred dnevi ogledoval prenovljeni in razširjeni oddelok NOB v koprskem muzeju. Več kot eno leto je prejšnji tesni prostor, kjer je bil oddelok NOB- zavzemala razstava srednjeveških umetniških slik. Koprčani, pa tudi inozemski turisti so večkrat spraševali, kako da v muzeju ni nobenega prikaza iz narodnoosvobodilne borbe. Vodstvo muzeja je uvidelo, da bo treba oddelok NOB, zavzemala razstava srednjeveške ta del Slovenije odigral zelo važno vlogo ne samo med NOB, pač pa vse od leta 1918, ko je Italija zasedla te kraje. Tako smo prejšnji torek, 26. aprila, z zadoščenjem odšli na odprtje preurejenega in razširjenega oddelka NOB.

Preurejeni in razširjeni oddelok NOB je nameščen v dveh sobah prvega nadstropja v muzejski stavbi. V sobi levo, vrh stopnic, je zelo nazorno in pregledno prikazano obdobje od leta 1918 do 1941, to je skoro petindvajsetletno raznarodovanje in zatiranje Primorcev in Istra-

tere so vklepali jetnike za roke in noge. Iz dokumenta razberemo, da je prefekt za Julijsko krajino v maju 1923 obvestil vse župane in javne funkcionarje, da je z ministrsko naredbo prepovedana uporaba »lokalnih jezikov, slovenščine in hrvaščine«. Konec marca istega leta pa

se tudi glasila tajne organizacije TIGR, »Ljudska fronta« in »Svoboda«.

Pinko Tomažič. Kako odločen je njegov pogled, ko obiskovalec ogleduje veliko sliko na steni, razne fotografije, pisane, pesmi in drugo, ki je v zvezi z delovanjem Tomažiča med Primorci in Istrani. V razstavljenem glasilu »Plamen« beremo med drugim tudi naslednje

Velušček-Matevž, Albin Čotar, Darko Marušič-Blaž, Elvir Dolgan-Jane in Milko Puntar, politični komisar. Zelo lepo se s tem ujema velik barvni lepak z napisom: Zgrabimo vsi za orožje! Na lepaku so tri močne roke, iz vseh stiskajo puške. Razstavljeno je tudi besedilo partizanske prispe. Zanimiva je skica partizanskih akcij na Primorskem in v Istri od leta 1941 do zloma fašistične Italije v septembru 1943. Partizani se niso pozabili povelja Aguecila, ki je zapisal: GH Sloveni doberbober essere ammazati tutti come cani e senza alcuna pietà. Vse Slovence je treba pobiti brez usmiljenja kot pse. Rokopis tega povelja je razstavljen, nad njim pa je slika, kako fašisti obešajo ujelega partizana. Velika slika predstavlja prihod Aleša Beblerja-Primorčana s skupino partizanov na Primorsko v oktobru 1942.

Iz naslednjega italijanskega dokumenta zvezmo, da je Vrhovno poveljstvo italijanske vojske že dne 5. avgusta 1942 ustanovilo XII. Armadni zbor za borbo proti partizanom. Naloge Armadnega zbora so bile, da koordinira in vodi operacije proti partizanom na teritoriju »Tržaškega korpusa« in na področju »Teritorialne obrambe« v Vidmu. Zanimiva je tudi italijanska karta z zaznamovanimi akcijskimi področji partizanov od gornje Soške doline — Lepena, na Cerkljan-skem, v Baški grapi, na Sentvidski planoti, Vipavski dolini, Krasi, Brkinih, Pvkli in slovenski Istri.

Med partizanskimi dokumenti so vredni velike pozornosti: ustanovni dokument okrožnega komiteja za Slovensko Istro z dne 11. aprila 1943, ustanovni dokument Okrožnega odbora OF za Brkine in Slovensko Istro z dne 11. IX. 1943, seznam darovalcev ljudskega posojila iz Gabrovice, ključ za razdeljevanje pošte za Primorsko in Istro, jetniška izkaznica dr. Janeza Kanonija, ki je bil obsojen na 30 let ječe in so ga partizani osvobodili skupno z več sio drugimi jetniki iz koprskih zaporov dne 27. septembra 1943.

Od predmetov so zanimivi nahrbtnik, ki ga je pokojni Anton Bernetič — Jakob zaplenil nemškemu vojaku, ko so partizani po zlomu Italije napadli nemško kolono na Katarini pri Crnem Kalu. V nahrbtniku je potem kot okrožni finačni referent prenesel nad 3 milijoni lir, ki so jih Istrani zbrali za ljudsko posojilo. Veliko pozornost vzbujata dva mlinska kamna, ki so ju aktivisti Gabrovice uporabljali za mletje koruze, da so lahko kuhali polento za partizane. V skalnatem bunkerju »Jamica« nad Gabrovico so namestili mlin, ki so ga opremili z velikim pogonskim kolesom. Mleli so vse noči, ker je okupacijska oblast ukazala zapečatiti vse mlne na vodni pogon ob Rižani, prav kot vse mlne na Primorskem.

Na stenah tega oddelka in v vitrinah je razstavljeno razno orožje, ki so ga uporabljali partizani v borbi proti okupatorjem.

V kratkem smo skušali prikazati glavne zanimivosti in zgodovinske dokumente, fotografije, zemljevide in predmete, ki jih vsebuje preurejeni in razširjeni oddelok NOB v koprskem muzeju. Obiskovalci bodo sami spoznali in videli še veliko več. Zelim, da bi ob obisku pozornost sledili vsem napisanim pojasnilom in tako dobili vsaj blede slike tistega velikega poguma in pripravljenosti na žrtve, ki so ga med okupacijo v letih 1981 do 1941 in v štiriletni borbi pokazali prebivalci Primorske in Istre.

P. A. — Ogarev

Kolesarji — borci NOV in žrtve okupatorja

Leta 1945 je Kolesarska zveza Slovenije na podutiškem klancu blizu Ljubljane postavila padlim kolesarjem-borcem spomenik in ga 1. 1946 slovesno odkrila. Na spomeniku je vklesanih 28 imen kolesarjev, ki so na ta ali oni način dali svoje življenje v NOV. Le malo je znano o njihovem življenju in delu, skoraj povsem pa manjkajo njihovi osebni podatki, ki jih nujno potrebujemo pri pisanju kronike za to obdobje.

Zato prosimo vse njihove sorce, prijatelje in znance, da nam sporočijo, karkoli kdo ve o njihovem poreklu, življenju in delu. De ne bo kake pomote ali zamenjave, navajamo v naslednjem ob njihovih imenih že znane, toda skope podatke, ki vendarle utegnejo koristiti pri ugotavljanju istosti.

HAMBERGER Slavko — padel na Dolenjskem;
SPACAPAN Milko;
SNOJ Vinko;
PLESKO Milko;
ZUPAN Jože;
FINK Anton;
LUKMAN Friderik;
HRIBERNIK Friderik — ustreljen v Šiški;
JESENOVEC Vinko;
SMREKAR Bernard — padel kot talec pred Natlačenovo vilo;
PETERNEL Janez — 1. 1941 vstopil v partizane, v zimi 1941/42 je prišel v Ljubljano, bil izdan in aretiran, prepuščen v internacijo, od koder so ga peljali v Ljubljano na zasilanje, a je med potjo pobegnil, vstopil znova v partizane in nov. 1943 kot kurir padel blizu Zlatne pri Grosupljem;
KOSI Slavko — po številnih junaštvih je umrl na poti v svobodo Ljubljano;
GREGORIČ Janko — padel na Stajerskem;
GRABNAR Franc — padel v Bohinju;
KORENIN Franc;
GRACNER Jože;
KESIC Karel — padel kot talec v Celju;
AVBELJ Tine — padel kot talec pred Natlačenovo vilo;
ANZIČ Franc;
PELC Pavel — padel pri Ihanu;
BARTEL Ivan — padel v Kranju;
ANZIČ Janez;
KRAŠOVEC Franc — Jesenčan;
DEZMAN Lojze;
ERLICH Egon — padel v Spaniji;
MEZE Vilko;
JERNEJEČ Oton;
KOSI Milan.

Koristil nam bo vsak podatek in vsaka podrobnost, ki jo kdo ve, zato še enkrat prosimo, da nam jih sporočite in to na naslov:

Občinski odbor ZZB NOV
Ljubljana-Siška
Celovška 121/IV.

Po sledovih narodne zgodovine

Pionirska organizacija VII. b razreda višje šole J. W. Goethe iz Gardelegene je pisala poslanstvu SFRJ v Nemški demokratični republiki, da so pionirji te organizacije v okviru akcije »Po sledovih narodne zgodovine« ugotovili, da so v njihovi vasi, na častnem pokopališču pokopani tudi štirje Jugoslavlani, ki so bili internirani v koncentracijskem taborišču Dora.

Ko so se Nemci umikali pred Rdečo armado, so v noči med 13. in 14. aprilom 1945 v neki shrambi za žito pobili 1.019 internirancev iz taborišča Dora. Med temi so bili

tudi Alojz Kebe, kmetijski delavec iz Cerknice, Teodor Marinkovič, krojač iz Podgorice, Vitomir Milosavljevič, kmetijski delavec iz Sibenice (Sivnice?) in Dimitrije Adam, trgovski nameščenec iz Dolnjega Kovina.

Pionirji omenjene šole so prosili naše poslanstvo v Berlinu, da obvesti družine navedenih, da so njihovi grobovi v Gardenlegenu. Sporočili so tudi, da sta dva Jugoslavlana pred pobojem 1.016 internirancev pobegnili. S tema dvema bi si pionirji višje šole J. W. Goethe iz Gardenlegene radi dopisovali.

Obrotno podjetje

»OBRTNIK« PREBOLD

Izdelujemo peči za centralno kurjavo za eno in dvostanovanjske hiše na trda in mehka goriva. Peči in grelce tudi sami montiramo. Cena peči je 9500 N. dinarjev, montaža in instalacija grelnih naprav pa po predračunu.

Izdelujemo tudi lahko konfekcijo, ki jo zelo priporočamo cenjenim potrošnikom.

Zidarska delavnica ugodno uporablja pri zidavi hiš opeko iz lastne opekarnice, ki omogoča cenejšo gradnjo.

V okviru podjetja imamo tudi lastno mizarsko delavnico.

nov. Že ob vstopu vidimo na levi steri velik lepak iz leta 1921, ko so fašistične »škvadre« divjale po vaseh Istre in Primorske, da bi volivcem zabranile glasovanje za svoje kandidate: Ivana Regenta, Antona Jurage, Jožeta Tuntarja, dr. Josipa Vilfana, Stojana Brajše in druge. Takrat je v Marezigah prišlo do spopada med fašistično »škvadro« iz Kopra in domačini. Ubili so bili trije fašisti, ostali pa so morali ranjeni zbežati nazaj v Koper. Fašisti so se hoteli za tak poraz maščevati in so drugi dan, 16. maja 1921, planili iz Kopra v Čevarje ter požgali hiše Lovru Vavocu, Josipu Vavocu in Antonu Sosiču, Antonu Bordonu pa so požgali skedenj. Šestim drugim kmetom pa so deloma poškodovali hiše. Po takratni ocenitvi so povzročili 168.700 lir škodo. O teh dogodkih so potem govorili po vsej Primorski in obsojali fašizem. Jakob Soklič je v rokopisu, ki je razstavljen v vitrini, zapisal med drugim, da so bili dogodki v Marezigah — »večni madež italijanske kulture«.

Obiskovalca bo zanimala velika slika nekdanjih koprskih zaporov, ki jih ni več. Pod sliko v vitrini so železni okovi, v ka-

je bila s krajevnim dekretom odpravljena raba slovenskih krajevnih imen. Iz takratnih časov je tudi razstavljen lepak z napisom: Qui si parla solamente la lingua italiana. Tu se govori samo italijanski jezik.

Res — Manj strašna noč je v črne zemlje krili... Taksi so občutki, ko gre obiskovalec od dokumenta do dokumenta, od slike do slike, in ponovno doživlja v spominu takratne hude dni.

Vendar pa že tili nekeje pod pepelom iskra upora. Znano je, da sta že konec aprila 1919 odšla dva tovariša iz Klanca in Ocizle k tovarišu Jožetu Srebrničju v Solkan po navodila za delo in ustanavljanje partijskih celic. V Gabrovici pri Crnem Kalu pa se je na velikonocni ponedeljek 1919 zbrala večja skupina naprednih tovarišev iz desetih vasi. Pripravljala je načrt za množični pohod ljudstva v Dekane, kjer je bilo takrat vojaško poveljstvo italijanske vojske. Imeli so namen zahtevati, da se okupacijska vojska mirno umakne z naše zemlje. Leta 1932 imajo komunisti v Gabrovici ilegalno tehniko, ki tiska in izdaja glasilu »Kmetijski glas« in razne letake. Pojavljajo,

vrstice, ki jih je Pinko Tomažič naslovlil na mladino:

... mladina je tista sila, ki je edina v stanju vzdrževati kakršenkoli pritisk in ohraniti ter čuvati naš narodni čut... Na steni pred izhodom iz tega oddelka je razstavljen del tajno podpisane dokumenta z dne 26. aprila 1915, ko je antanta obljubila Italiji za »nagrado« Trst, Gorico, Trento, Kvarner, oziroma Primorsko in Istro ter del Dalmacije z otokmi, če se Italija pridruži antanti v vojni proti Avstriji in Nemčiji. Srampotni dokument! Kako se vse uplja Sloveku, ko podčrta vse trpljenje, poniževanje, zatiranje in teror, ki so ga morali prestati Primorski Slovence in Istrani v petindvajsetih letih okupacije — zaradi take srampotne kupčije z ljudmi in delom narodnega ozemlja, ki ni bilo ne italijanska in ne anglo-ameriška last!!! Tako je bilo takrat, ko so kapitalisti tako srampotno, brezčutno, nečloveško in nekulturno barantali med seboj — s tujo lastnino!!!

S temi občutki stopi obiskovalec v naslednjo sobo, kjer je drugi del oddelka NOB. Tu so razstavljene dokumenti oboroženega upora od leta 1941 do 1945. Na poljskem breme, da je CK KPS že v avgustu 1941 poslal na Primorsko tovariša Oskara Kovačiča, člana glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet, da poveže vse tamkajšnje komuniste, postavi partijsko organizacijo in se poveže tudi z italijanskimi komunisti. Od avgusta 1941 do marca 1942 je vodstvo slovenskega narodnoosvobodilnega gibanja nastalo na Primorsko dvanaest vodilnih partijskih, političnih in vojaških funkcionarjev. To so bili: Oskar Kovačič, Leon Kovačič, Tomo Brejc, Albin Kovač, Tone Sturm, Anton

MEDNARODNO SODELOVANJE BIVŠIH BORCEV

Poziv predstavnikov italijanskih odporniških gibanj

Pred nedavnim so se v Rimu sestali predstavniki odporniškega gibanja iz vse Italije. Glavno poročilo je imel predsednik Združenja italijanskih partizanov (ANPI). Pogovorno načelo odporniških organizacij Italije je, da se mora pritaščenim uveljaviti kot politična in ideološka osnova nove Italije. Toda Italija je nemirna. Kljub demokraciji se je po dvajsetih letih znova znašla pred istimi osnovnimi problemi kot leta 1920 in sleherni bivši borec se mora zavedati nevarnosti. Potrebna je skupna akcija, ki jo predlaga ANPI.

Po temeljitih izmenjavah mnega

Komandanti in komisarji brigad in odredov!

Pripravljalni odbor za proslavo 25. obletnice ustanovitve glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet — glavnega štaba NOV in POS prosi vse komandante in komisarje odredov in brigad, naj sporočijo do 23. maja 1966 svoj točen naslov na republiški odbor ZZB NOV Slovenije, Beethovnova št. 10, z oznako »za pripravljalni odbor za proslavo 25. obletnice glavnega štaba«.

Pripravljalni odbor

Odlpovanje jugoslovanskih udeležencev slovaške ljudske vstaje

Na poslanstvu ČSSR v Beogradu so 5. V. podelili spominke medalje, s katerimi je predsednik ČSSR Antonin Novotny odlikoval 53 jugoslovanskih državljanz — udeležencev slovaške ljudske vstaje. Odlikovanja jim je izročil češkoslovaški poslanik v Beogradu Antonin Kroužil. Istočasno je bil odlikovan s češkoslovaško vojaško medaljo tudi Radoš Bliznakovič; ta je bil v češkoslovaški enoti, ki se je v drugi svetovni vojni borila v sestavi Sovjetske armade. Svečanosti ob podelitvi odlikovanj so se poleg osebja poslanstva udeležili tudi predstavniki ZZB NOV Jugoslavije.

Zahteva nekdanjih zapornikov iz Dachaua

Bivši zaporniki v koncentracijskem taborišču Dachau so prejšnji teden zahtevali od bavarske vlade, naj prepove napovedano zbiranje bivših esesovcev v Münchenski pivnici »Stadthaus«. Združenje »Waffen SS« namerava proslaviti 15-letnico svoje povojne ustanovitve. V resnici pa bi radi slavili vse bolj »pomembno« obletnico: v tej pivnici je bila pred 40 leti ustanovljena »prava«, prvotna esesovska organizacija, ki je Hitlerju prispevala najkrvoločnejšo izpolnjevalca njegovih načrtov, med njimi tudi stražnike v koncentracijskih taboriščih.

Gostinsko podjetje Nova Gorica

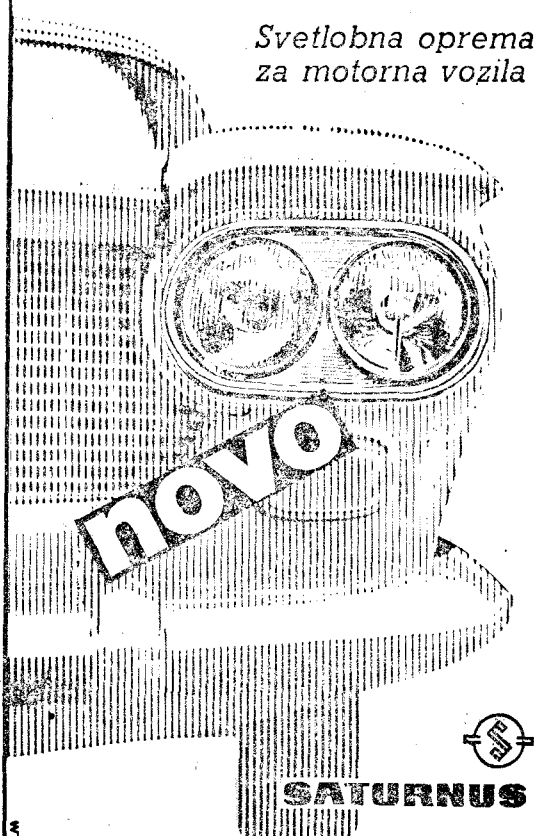
MARIBOR, Tržaška c. 89 — tel. 22-859

z obrati:

»CENTER«, Maribor, Tržaška c. 89
»KMEČKI DVOR«, Maribor, Tržaška c. 77
»DOBRAVA«, Maribor, Ptujška c. 186
»OB POTOKU«, Hoče 12
»VINOTOK«, Fram 90
»NA POLJU«, Starše 83
»PRI DRAVI«, Zg. Duplek 5
»PRI LIPU«, Miklavž 115
»PRI KOLODVORU«, Rače 266
»PEKRSKI GROZD«, Pekre 31
»VESELI KMET«, Zg. Poljčane 28
»DOBROVCE«, Dobrovec 8
»LOVEC«, Maribor, Moskovska ul. 4
»ZELENI VRT«, Dvorjane 23
»Restavracija MARIBORSKI DVOR«
Maribor, Ljubljanska 4

nudi cenjenim gostom toplia in mrzla jedila — izbrane pijače — solidna postrežba.

Svetlobna oprema za motorna vozila

novi

SATURNUS

Delovni program ne bo ostal le na papirju

Med stalne komisije republiškega odbora naše zveze, ki so predvidene v 27. členu statuta, spada tudi komisija vojaških vojnih invalidov. V območje dela le-te sodijo zadeve osebnih in družinskih invalidov. Pri tem sicer ne gre za neposredno urejanje teh zadev, marveč v glavnem le za skrb in odgovornost, da jih pristojni organi urejajo po zakonskih predpisih in pa tudi za pobude in predloge, da se določila invalidske zakonodaje stalno prilagajajo našemu družbeno-gospodarskemu razvoju. Pri tem je zelo pomembno, da komisija sodeluje z vsemi organi, ki vodijo in urejajo zadeve vojaških vojnih invalidov.

Da bi vso svojo dejavnost pravilno usmerjala in jo usklajevala z dejanskimi potrebami, ima komisija tudi svoj delovni program. Iz tega posnemamo:

Ena bistvenih nalog komisije za vojaške vojne invalide pri republiškem odboru ZZB NOV Slovenije je v tem, da spremlja delo enakih komisij pri občinskih odborih ZZB širom po vsej Sloveniji, jim svetuje in pomaga pri izvrševanju njihovih nalog. Na podlagi natančnih ugotovitev dejanskega stanja pripravlja predloge za urejanje invalidskih zadev in za izpopolnjevanje invalidske zakonodaje. Da pa bo komisija ta smoter tudi dosegla, se bodo njeni člani udeleževali sej občinskih odborov ZZB NOV, na katerih razpravljajo o posebnih zadevah osebnih in družinskih invalidov. Prisostvovali bodo tudi delovnim posvetovanjem s predstavniki združenj

VVI, ki jih sklicujejo občinski odbori.

V svojem delovnem programu ima komisija predvideno tudi skrb za urejanje zdravstvenega in socialnega varstva invalidskih upravičencev, predvsem vdov in staršev padlih borcev, udeležencev invalidskega dodatka. Ker je v prihodnje predviden prenos pristojnosti v invalidskih zadevah na republike, bo komisija pri tem sodelovala z republiškim sekretariatom za zdravstvo in socialno varstvo in komisijo za borce pri izvršnem svetu SRS. Sodelovala pa bo tudi pri odobravanju topliškega in klimatskega zdravljenja in organiziranja oddih članov združenj VVI v Počitniškem domu v Strunjanu.

So pa še druge zadeve, katerih urejanje sodi v delovno območje komisije kot npr. poklicna rehabilitacija vojaških vojnih in mirovni invalidov, njihovo zaposlovanje, predvsem pa pravilno zaposlovanje, sodelovanje z Zvezo za šport in rekreacijo invalidov Slovenije, sodelovanje z Zvezo vojnih invalidov NOV v Trstu in pomoč pri urejanju invalidskih zadev vojaških vojnih invalidov, ki živijo v zamejstvu, itd. Vse to je tudi zajeto v delovnem programu.

Med obveznostmi, ki jih je komisija sprejela s tem programom, sodi tudi organizacija obiska znanih partizanskih in zavezniških bolnišnic v južni Italiji, v katerih so se zdravili mnogi naši borci-invalidi.

To in še nekatere podrobno so zajete v delovni program komisije za vojaške vojne invalide pri republiškem odboru ZZB NOV. Toda ugotoviti je treba, da pri tej komisiji ta program ni ostal na papirju, marveč ga tudi dosledno izvaja. Pereče zadeve, nenehne spremembe v invalidski zakonodaji, neugodne socialne in zdravstvene

razmere pri mnogih invalidskih upravičencih, vse to, pa tudi precejšnja mera čuta odgovornosti članov, so pogonski vzvodi, ki narekujejo tej komisiji pospešeno, vestno in vsestransko aktivnost, kar je sprito že doseženih dosežanj uspehov najboljšje zagotovilo, da bo delovni program te komisije tudi v celoti izpolnjen.

Borcem 8. SNOB Levstikove

Pripravljalni odbor brigade sklicuje dne 20. maja t. l. ob 16. uri v prostorih republiškega odbora ZZB NOV Slovenije, Ljubljana, Beethovnova 10 (sejna dvorana) plenarni sestanek za ustanovitev stalnega odbora in komisij, ki bi organizirano razvijale tradicije NOB in brigade.

Na sestanku, katerega naj se zanesljivo udeleže vsi bivši borci 8. SNOB Levstikove, se bomo pogovorili o bodočem delu odbora.

Pripravljalni odbor 8. SNOB Levstikove

BORCI, OBISKUJTE PREDSTAVE KINEMATOGRAFOV, KI OBJAVLJAJO PROGRAM V TV 15

- KINO TRIGLAV, LJUBLJANA**
18.—19. V. Deževje moje dežele, domači film
20.—22. V. Na žene bom mislil jaz, ameriški barvni CS
23.—24. V. Tri, domači film
- KINO VEČJE, LJUBLJANA-POLJE**
18.—19. V. Za vedno skupaj, egipčanski film
20.—22. V. Trojanska vojna, italijanski barvni CS
- KINO ZALOG, LJUBLJANA-POLJE**
21.—22. V. Skrivnosti Orienta, II. del, jug.-nemški film
- KINO ZADOBROVA, p. LJUBLJANA-POLJE**
21.—22. V. Vreli asfalt, francoska kriminalka
- KINO CENTER, KRANJ**
19. V. ob 16, 18 in 20 — Labirint smrti, zah. nem. jug. barvni CS
- KINO STORŽIČ, KRANJ**
19. V. ob 16, 18 in 20 — Trideset let smeha, amer. film

Spomenik na Poljani, to je na prostoru med Slovenj Gradcem, Pliberkom in Dravogradom, kjer se je 15. maja 1915 končala zadnja bitka druge svetovne vojne. Tu so se brigadam IV. operativne cone, združene z borci III. armade, morali predati zadnji ostanki — med njimi ena ustaška divizija — nemških oboroženih sil, ki so se na slovenskem ozemlju upirali z namenom, da se umaknejo v Avstrijo in se tam predajo zahodnim zaveznikom. V tem boju je bil zajet general Löhr, komandant skupine nemških armad »E« s svojim štabom in do kraja poraženo vojsko.

Letna skupščina borcev prostovoljcev za severno mejo 1918-1919

V nedeljo, 15. maja, je bila v prostorih predsedstva Zveze združenj borcev NOV Slovenije v Ljubljani letna skupščina republiške Zveze prostovoljcev borcev za severno mejo 1918-1919. Na letno skupščino so prišli delegati 14 občinskih organizacij te zveze iz vseh krajev Slovenije. V svojem pozdravnem nagovoru je predsednik republiškega odbora Zveze izrazil veliko zadovoljstvo vseh zbranih delegatov, da sta se skupščine udeležila tudi predsednik Zveze združenj borcev NOV Slovenije, narodni heroj Franc Leskošek-Luka, in generalni sekretar predsedstva Stane Bizjak, zlasti ker je Franc Leskošek s svojo udeležbo pokazal, da ni pozabil svojih vojnih tovarišev iz let 1918-1919, ko je bil sam prostovoljec v takratnih borbah za severno mejo.

V svojem poročilu je predsednik republiškega odbora navzočim predložil zgodovino borb za sever-

no mejo 1918-1919, zgodovino delovanja te organizacije med obema vojnama in trpljenje teh borcev pod okupatorjem, zlasti pa je opisal prizadevanje organizacije v zadnjih letih, da bi priborila članstvu materialno priznanje za njihove zasluge za priključitev severnih mejnih področij z Mariborom, Dravsko dolino, Prekmurjem in Meziško dolino naši domovini. Po živahni razpravi o poročilu predsednika je bil izvoljen nov republiški odbor s predsednikom dr. Maksom Poharjem, podpredsednikom Lojzotom Udetom, tajnikom Francetom Kristanom in blagajnikom Jožetom Hlebecem.

Republiški odbor bo v skladu s statutom najtesneje sodeloval s predsedstvom Zveze ZZB NOV Slovenije, enako kakor občinski odbori te organizacije z občinskimi odbori Zveze združenj borcev v področnih občinah SR Slovenije.

Republiški odbor Zveze prostovoljcev borcev za severno mejo 1918-1919 si bo prizadeval, zbrati čim več zgodovinskih podatkov o borbah 1918-1919 na severni meji Slovenije. Skupščina je izvolila poseben odsek, ki bo pod vodstvom Lojzeta Udetja zbiral te podatke. Enako si bo republiški odbor prizadeval v sporazumu s predsedstvom Zveze združenj borcev NOV Slovenije rešiti preče vprašanje priznanja pravice svojim članom.

Pred 25 leti 6. aprila je Nemčija napadla Jugoslavijo. Bilo je to na nedeljo jutraj. Dva dni kasneje so vojski jugoslovanske vojske minirali vhod karavanskega predora na Hrasti. V bližini minirane predora so ostali trije stražarji, ostali granicarji pa so zapustili karavlo. Iste dne zvečer je preko Ročice s pomočjo jesenjskih petokolonašev prodrla do predora na Hrasti močna nemška patrulja. Do polnoči so se Nemci skrivali v bližini, nato pa so napadli železniško čuvajnico, ker je bila granicarska karavla že prazna. Najprej so ubili pred predorom dva stražarja, rezervista jugoslovanske vojske, medtem ko je tretjemu uspelo pobegniti. Padla vojska sta za-

Športniki!

- NEPRECENLJIVE VZORCE ZA ZIMSKO IN LETNO SEZONO BOSTE DOBILI V

TOVARNI PLETENIN

SEŽANA

Prve in zadnje žrtve vojne na Gorenjskem

pisana v mrliški knjigi občine Jesenice in zato sta nam njuni imeni znani. To sta bila Martin Ščurk, vojni obveznik, posestnik, rojen 1900. leta in Andrej Škaberne, neznan vojak, rojen 1903.

Nemška patrulja je nato napadla železniško čuvajnico na Hrasti, v kateri je stanovala družina Zima. Nemci so ranili sina Tončka, na očeta in sina Lada pa se je podrl strop. Po napadu so se umaknili, tretjemu sinu Zimovih pa je uspelo rešiti brata in očeta.

Tri ure po tem dogodku je ista nemška patrulja ustavila na cesti na Belem polju nad Hruščico Jožeta Vrhunca, rez. oficirja jugoslovanske vojske, ki je s avtomobilom peljal

nova navodila vojakom v Kranjsko goro. Nemci so ga ujeli ter kmalu nato ustrelili. Vse tri žrtve so padle v noči od osmega na deveti april leta 1941. Prve tri žrtve so padle torej še pred okupacijo Gorenjske, saj so okupatorji Jesenice zasedli šele čez dva dni.

V Kranjski gori pa je Italijane zadrževal rez, kapetan Stanko Brežgar, sodnik iz Kranjske gore. Ta je z nekaj domačini in granicarji za drževal prodajalnice Italijane proti Podkorenju. V bližini Martuljke se je vnel boj, v katerem so padle tudi žrtve na strani okupatorja, padel pa je tudi neki naš granicar, za čigar ime pa se ni nikoli zvedelo. Ta granicar je tudi prva žrtev, ki je v neposrednem spopadu z okupatorji.

ZADNJE ŽRTVE VOJNE

Kdo so zadnje žrtve vojne na Gorenjskem? Poskušal bom na to vprašanje odgovoriti.

Na stavbi trgovskega podjetja »Murka«, na Gorenjski cesti 2 v Radovljici je vzidana spominska plošča, na kateri piše:

»Po osvoboditvi zapornikov iz begunjskih zaporov 4. maja 1945 sta I. in II. bataljon Kokrškega odreda pričela osvobodjati tudi ostale kraje, med njimi tudi Radovljico. Na tem prostoru je bilo srečanje med prvimi partizani in približno Radovljico na dan 9. V. 1945 ob 21.30. Na dan 10. V. 1945 pa so borci Kokrškega odreda vodili borbe z umikajočimi sovražniki za osvoboditev Radovljice ter so ob tej priliki dali svoja življenja tovariši:

BELTRAM MILAN roj. 30. 6. 1906 na Vogrskem pri Gorici
DOLAR IRVAN roj. 13. 8. 1921 iz Zabrznice
UDIR FERDINAND roj. 13. II. 1915 iz Kamne Gorice

Slava jim!

Takrat, ko je bila Radovljica že osvobodjena in ko so širom po domovini in po Evropi plapolale zastave svobode, so padle na Gorenjskem zadnje žrtve vojne. 10. maja jutraj okoli šeste ure je prispel pred Radovljico vlak in se zaustavil pred železniško postajo. Do takrat so naši borci na tej progi razorožili že več

vojaških transportov, zato ni nihče pomislil, da tokrat ne bo tako. Ljudje vedo povedati, da so bili to Nemci, Mongoli, ustaši in bolgaristi, ki pa niso kazali nobenega znaka, da se mislijo predati.

Jih je zelo veliko in dobro so bili oboroženi. Na odprtih vagonih so zljali težki topovi, pripravljeni, da takoj začno bruhati svinčeni ogeji na mesto. Borci pa tega v sveto niso pričakovali. Prvo je na poti od železniške postaje proti pokopališču padel Ferdinand Udir, potem Milar Beltram, ki je obležal na Lectarjevem vrtu, medtem ko se je skupina borcev umikala po Cesti svobode. K pelje proti reki Savi in Lancovemu, Ivan Dolar se je pri prvi hiši ustavil in se skril za deske na dvorišču. To je hiša mizarja Franca Zupana. Kaže, da je računal, da jih sovražniki zasledovali samo po cesti. Prišli pa so mu po železniških kolosajih za hrbet in vrtil nanj bombo. Dolar je kriknil, skočil čez skarp in oble. Žal pred hišo na Cesti svobode številka 13, ki je tokrat v ravnici bila nesrečna.

Ker pa je bil tisti dan cerkveni praznik (vnebohod) je bilo veliko domačinov pri jutranji maši. Mongoli so vse ljudi, brez razlike na starost, zaprli v sobo nasproti železniške postaje, kjer je danes vinotoka. Te ljudi so imeli pripravljene za talet v primeru, če jih bodo partizani napadli.

Cez dve uri je vlak odjedal naprej. Na Jesenjski ni prišlo do oboroženega spopada, čeprav so se na železniški postaji vsi borci z Jesenice pomešali med to drhal. Na Jesenjski so namreč na stavbo gledališča »Tone Čufar« postavili močno zvočnike, ki so v nemškem jeziku govorili o kapitulaciji nemške vojske. Predati pa se tudi niso hoteli, tako da so jih šele na koroški strani razorožili naši borci s pomočjo zaveznikov.

Zanimiva ugotovitev. Tri prve in tri zadnje žrtve vojne na Gorenjskem. Prve tri še pred okupacijo Gorenjske, zadnje tri že v svobodi. Vendar se pri nas po zakonu štejejo za vojne žrtve vsi, ki so padli do 15. maja, saj so boji trajali še po kapitulaciji Nemčije, posebno na Koroškem in na Stajerskem.

JOŽE VIDIC

Ob obletnici ustanovitve prve slovenske vlade v Ajdovščini

Obletnico ustanovitve prve slovenske vlade v Ajdovščini so slovesno proslavili s svečano sejo občinske skupščine. Udeležili so se je tudi predstavniki skupščine SR Slovenije in ZZB NOV. O pomenu obletnice je govoril podpredsednik skupščine tovariš Sinigoj. Po seji so položili venec na spomenik padlim borcem, nato pa so bile številne manjše proslave in športne prireditve, ki so se začele že proti koncu aprila. Končna proslava je bila partizanski miting v domu JLA, ki ga je priredilo amatersko gledališče iz Nove Gorice.

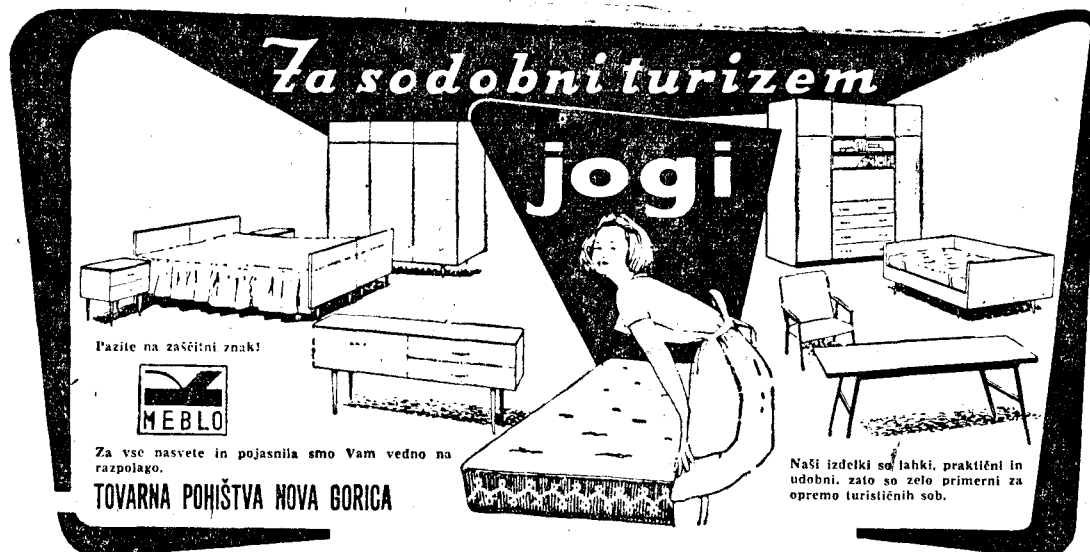
V veži obnovljene dvorane kina v Ajdovščini, kjer je bila 5. maja ustanovljena prva slovenska vlada, je bila med 5. in 7. majem II. filatelistična razstava, posvečena temu zgodovinskemu dogodku.

Razstavo so na pobudo in s pomočjo pripadnikov JLA ter s strokovno pomočjo filatelističnega društva iz Ajdovščine uspešno uredili. Čeprav je bila majhna, je zelo uspela. Več kot 3000 obiskovalcev je po več kot desetih letih lahko v Ajdovščini spet videlo razstavo znamk. Razstavljalci iz Ajdovščine, Idrije, Nove Gorice, Ljubljane, Beograda in Subotice so na neposreden način seznanili obiskovalce z raznovrstno snovjo. Prevladovala je tematika iz NOB, ki jo je na zemljevidih originalno in simbolično prikazoval Bojan Pečar iz Ljubljane. Pretresljive so njegove skice in risbe jetnikov s posnetki zalepk in znamk iz koncentracijskih taborišč. Zoro Vidic iz Ajdovščine je s pomočjo znamk seznanjal obiskovalce z razvojem tržaškega vprašanja, z razmejitvijo na cone »A« in »B«. Dr. Marušič je prav tako s pomočjo znamk prikazoval stoletni boj sloven-

skih Primorcev za svobodo in slovanstvo.

Razstava je pomenila uspešno manifestacijo razvijanja tradicije NOB.

Ivan Sućur

NA VASO ZELJO VAM SPOROČIMO NASLOV NAJBЛИЗJE TRGOVINE, KJER SI JIH LAHKO OGLEDATE.

LJUBLJANA

V BLAGOVNICI S STANOVANJSKO OPREMO
NAMA, WOLFOVA 1
NA IZBIRO

V PRILIKU:

- sobno in kuhinjsko pohištvo, modernih in klasičnih oblik
- oblažinjeno pohištvo: kavči, otomane, fotelji
- vzmetnice, žimnice »jogi«
- kuhinjske in sobne mize, stoli
- šivalni stroji

V I. NADSTROPJU:

- posteljno perilo, prešte in volnene odeje

- dekorativno blago,
- serviete, prti, brisače
- preproge, tekači, obloge tal
- zavese
- gospodinjinski aparati: hladilniki, štedilniki, sesalci, loščilci, mešalci, bojlerji
- radioaparati, televizorji, gramofoni, magnetofoni, transistorski, radijske in TV antene
- svetilke: stropne, stenske, namizne, stoječe

NAKUP TUDI NA POTROŠNIŠKI KREDIT!
10-ODSTOTNI POPUST PRI PLAČILU Z DEVIZAMI.

LJUBLJANA

MOŽ, KI GA NI BILO

Knjigo je napisal Hilary St. George Saunders, angleški avtor dela »Bitka za Anglijo — bombniški komandosi« in drugih brošur, ki so tako v Angliji kot v naši deželi imele velik odmev. Ameriška izdaja ima že pred izidom zagotovljen milijon in pol prodanih izvodov in meni, da bodo ZDA knjigo očeno popularizirale v ameriški vojski.

Britanska obveščevalna služba v Washingtonu mi je sporočila, da bi zelo radi dobili od vas nekakšno »sporočilo«, ki bi ga izkoristili v reklamah, in da so vas glede tega že direktno zaprosili via Washington.

Moj štabni oficir kapetan Martin vam bo prinesel krtačne odtise. Ni mi treba še posebej poudarjati, kako hvaležni bi vam bili za takšno »sporočilo« ali predgovor. Zelo dobro se zavedam, da vas nadlegujemo ravno v času, ko ste čez glavo zaposleni z neskočno pomembnejšimi nalogami. Upam pa vendar, da boste našli nekaj trenutkov in zapisali, da visoko cenite to delo, tako da bi ga lahko ugodneje razširjali in tako okrepili sodelovanje naših dežel.

Z občudovanjem in navdušenjem spremljamo vaše napredovanje in želimo si, da bi vsi bili z vami.

O tej zadevi kakor tudi o drugih se lahko popolnoma brez skrbi pogovorite s kapetanom Martinom, zakaj ta oficir uživa moje polno zaupanje.

Z odkritosrčnimi pozdravi

LOUIS MOUNTBATTEN

Generalu Dwightu EISENHOWERJU,
Glavni stan zavezniških sil
Alžir

Tudi to pismo je podpisal lord Louis. Ko smo ga potem krtačnino odtisi in slikami dali v veliko ovojnico, je bilo opolnoma upravičeno sklepati, da bo kapetan Martin vse supaj nosil v aktovki.

Naš problem pa še ni bil rešen v celoti. Zdaj je bilo treba najti odgovor na vprašanje: kaj storiti, da bosta truplo in aktovka skupaj priplavalii do Huele?

Seveda je bilo mogoče, da bi ročaj torbe preprosto vtaknili med Martinove prste. Toda pozanimal sem se, kaj se bo dogajalo s truplom, ki je bilo v ledenici, ko se bo odgajalo. Prsti bi se seveda razklenili in nihče nam ni mogel zagotoviti, da bo aktovka ubrala isto pot kot truplo.

Edina rešitev je bila jasna, vendar pa nam ni ugajala, ker v vsej zadevi ni bila preveč verjetna. Menili smo, da bi oficir, ki prenaša strogo zaupne dokumente, z verižico privezal aktovko k sebi, in sicer tako kot bančni uslužbenec. Verižica se ovije prsnega koša in gre skozi rokav. Na prvi pogled je ni niti mogoče opaziti.

V redu. Toda mi smo vedeli, da britanski oficirji tega ne počenjajo! Kaj za to! Poskušali je bilo treba s srečo, češ da bodo naši nasprotniki v Berlinu tudi temu nasledili. Koniec koncev pa Nemci niso mogli vedeti, da britanski oficir ne bi nikoli tako zavaroval dragocenih dokumentov...

Odločili smo se torej za tveganje in uporabili smo verižico. Kako se je to zgodilo, sem opisal že v svojih navdihljih podmorničnemu kapitahu, poročniku Jewellu.

Človek nikdar ne ve, kako bi izpopolnil svoje delo. Morda smo bili preveliki dlakocepci? Morda bi Nemci v Berlinu kaj posumili, ko bi jih opozorili na to podrobnost? Ne bom vnaprej opisoval, kar se je zgodilo pozneje. Povem naj, da nam je bila sreča naklonjena in da se za to ni nikdar nihče zanimal.

Seveda bi bil rajše videl, da ne bi preveč tvegali. Za verižico smo se namreč odločili na podlagi sklepanja, da bodo Španci v svojem poročilu Nemcem gotovo omenili to pomembno podrobnost, vendar pa naši nasprotniki zaradi verižice ne bodo šli tako daleč, da bi podvomili celo o dokumentih, ki so bili obdani s prežarečim sijem prepričljivosti. Nikdar ne bomo vedeli, ali smo imeli prav ali ne. Morda je bolje tako!

Kapetan Martin je potem potreboval posebno prepustnico, saj je bil član štaba kombiniranih operacij. Priskrbeli smo tudi to.

Potem smo se domislili, da ni preveč pametno, ker smo naredili iz kapitana Martina zglednega človeka, utelešenje vseh rlin in čednosti. Zato naj bi pokazal tudi nekaj čisto človeških lastosti, drugačnih od izgube osebne izkaznice, za katero si je moral dobiti dvojnik.

V tem smislu smo potem naredili iz njega človeka, ki se prav malo brigal za osebne stvari, čeprav je bil odličen oficir. Toda o tem bo govora v prihodnjem poglavju. Seveda smo morali paziti, da se osebne lastnosti v celoti ne bi preveč razlikovale od vojaških.

Kot bo videti pozneje, se je v njegovem življenju zgodilo nekaj, kar ga je pripravilo do tega, da je pozabil na takšno malenkost, kot je na primer podaljšanje veljavnosti prepustnice. Odločili smo se torej, da je pozabil podaljšati prepustnico, kar se zgodi komurkoli. Prepustnica, ki smo jo dali Martinu, je zastarela 31. marca 1943. Seveda se Nemcem ne bi zdelo čudno (tudi nam se ne bi, ko bi bili na njihovem mestu!), ko bi ugotovili, da je kapetan Martin uporabljal prepustnico vse do svojega odhoda v tretjem ali četrtem tednu aprila.

Naposled smo mu morali priskrbeti uniformo. Eden izmed naš je bil približno iste postave: prišel je do spodnjega »battle-dressa«, na katerega je pritrdil oznake komandosov v mornariških strelskih enotah in komandirsko krono. Našli smo tudi izdelan dežni plašč. Na ramena smo pritrdili iste znake in seveda tudi tri zvezdice njegovega čina.

Potrebovali smo še čevlje, platnene golenice, srajco in perilo. No, perilo ni bilo novo, vendar smo odstranili oznake na njem ter ga dali v pranje, tako da je bila na njem ista številka pralnice.

Srajco smo kupili pri Gievesu (mornariška trgovina) in prišlo nam je na misel, da bi Martin zmečkal račun in ga stlačil v žep dežnega plašča. To je bil naš edini trik. Oficir, ki je kupil srajco, ni bil pripadnik mornarice, zato je storil nekaj nezasišlanega: plačal je v gotovini. William Martin ni imel svojega računa pri Gievesu in drugače ni mogel storiti. Toda ko je truplo že odpotovalo, sem ugotovil, da mornariški oficirji niso nikdar — kolikor se spominjam — plačevali pri Gievesu z gotovino.

Potlačil sem se, da pač nameravamo preslepiti Nemce. Oni že niso mogli zanesljivo vedeti, ali uživajo rezervni oficirji v ugledni stari trgovski hiši iste privilegije kot poklicni oficirji. Vendar pa smo tu le zagrešili nerodno napako.

Tako je truplo »moža, ki ga ni bilo« postalo truplo oficirja: kapetana Martina, pripadnika mornariških strelcev. Kdor bi ga našel, bi iz več stvari ugotovil, kdo je in zakaj je tam. Toda Martin je bil samo »oficir«. Morali smo mu priskrbeti osebne predmete in mu najti pravo osebnost, tako da bi uradno potrdili njegovo »resničnost«.

VI. POGLAVJE

NASTANEK OSEBNOSTI

Že takoj na začetku je kapetan Martin postal za nas »nekdo«. Seveda je bilo zaželeno, da bi bilo tako tudi s tistimi, ki ga bodo našli in ki se bodo zanimali za njegovo preteklost. Čim bolj bi bil videti navaden človek, tem bolj bi bila vsa zadeva prepričljiva. Priprčan sem bil, da bodo Nemci v svoji preiskavi šli zelo daleč, da jih bo zanimala najmanjša podrobnost, zakaj hoteli se bodo prepričati, da je vse v redu in da ne gre za morebitno potegavščino. (NADALJEVANJE)

JULKA CILENŠEK, domače rečeno Zbnčeva mama, živi pod hribom Bukovica, malo nad Migojnicami. Nad hišo prostran gozd, pod njo prelep razgled na Savinjsko dolino, tam zadaj je znana rudarska Zabukovica in tam spodaj so Griže.

— Zbnčeva mama, kaj jih je res že devetdeset? vprašam drobno ženo, ki sedi na divanu in nekaj bere.

Dvoje temnih, a še vedno tako iskričih se oči se ustavi na meni in z obraza posije otroška igrivost.

— To se že na daleč vidi, da lezem tja proti sto, pravi, ko snema očala, poravnava drobno telo in se opravičuje.

— Bolna sem. Menda je gripa ali kaj. Pa bo že minila. Vas pa še nisem videla. Kaj bi pa radi?

— Him, z vami bi rad malo kramljal. Povejte mi kaj o vašem življenju.

Pa se je nasmehnila in zamahnila z roko, da to pač ni važno, saj ni ministrica, tem-

»Politika je kar sama

več je čisto navadna žena. Hčerka Štefka, ki ji je moža pogoltnil krematorij v taborišču Dachau, pa dobri mami malce pomaga.

— O, naša mama je še kar močna. Le ta bolezen jo je tako zdelala. In še dobre volje je rada. V življenju pa je veliko prestala...

— Verjamem, slisal sem o njenem življenju. Ljudje pripovedujejo. Vaši, iz Migojnic, Griž, Zabukovice.

Zbnčeva mama pa se še vedno brani.

— Eh, ljudje zmerom še kaj dodajo. Sem pač delala od jutra do večera in še ponoči. To pa že ni taka reč, da oči je moral obešati na zvon. Saj sem bila zdrava. O, ko pa pride pomlad, bom pa šla v gozd.

Gozd je moj največji zaveznik. Pa tudi moja Štefka je imeniten otrok, namigne proti Štefki, ki se kar naprej rahlo smeje. Da, s Štefko, ki pa jih tudi ima, okoli petdeset, sta zelo dobri prijatelji. Vedno sta skupaj, razumeta se, pogovarjata in obujata spomine. Ali zdaj nočejo spomni na dan. Obe sta tako skromni in ne marata, da se o sreči in težavah preveč govori. Potlej pa

se mamele omeheča in pripoveduje.

— No ja, devetdeset sem jih napolnila, devetkrat po deset. Na leta nikoli nisem mislila. Pa tudi časa ni bilo. Ko sem bila mlada, sem bila rada vesela, pa čeprav so bili bolj »grcnki« časi. Potlej sem vzela rudarja in mu narodila deset otrok: štiri fante in šest deklet.

Spet se je hudomušno nasmehnila in mi mežikaje dejala.

— Rodnost pa taka, ljubezen že nekaj ni dala miru! O, pa sem vse rada imela. Bila sem šivilja, šivala sem in šivala in ob meni je bilo vse polno drobiža. Nikoli mi ni bilo dolgčas. Zdrava sem tudi bila, v tem sem bila v življenju zelo srečna...

Jokala če sem kdaj? Bolj malo. Jeza in žalost človeka izžrpa. Dobra volja je najboljša, tako pravi pesem in tega sem se vse življenje držala.

Brala sem vedno rada. Lepa knjiga mi je veliko pomenila.

— Dvoje oči se je za trenutek zazrilo skozi okno in obstalo

Zelenci pa niso dali miru.

Kar naprej so brskali in premetavali, pa tudi groziti so znali. Vedno sem bila pripravljena tudi na najhujše. O, pa če bi to mogla, tudi jaz bi krepiličila te požrešne zelenuhe, pošteno bi jih naklestila!... Pa saj so jih drugi. Tudi naši. Tudi naši so šli v gozdove.

Vnučki, Julčini hčeri sta bili še mladi, skoraj otroka. Pa sta kljub vsemu šli. Morali sta tja, kjer sta bila oče in mati. Nado sem imela tako zelo rada. Vsak večer sem čakala, kdaj bo potrkala na okno. Potem pa je prispela tista žalostna novica, ki je ne bom nikoli pozabila. Nada je padla, tam nekje pri Moravčah. Hudo, strašno hudo mi je bilo. Takoj po svobodi smo jo prekopali. Glejte, tamle zdaj počiva. Kar skozi okno pogledajte, pa boste videli njen zadnji grob. Večkrat grem tja, na griček, kjer je Nada tako rada sedela in se kot otrok igrala. Zdaj je ni več. Jaz in naši pa ji nosimo cvetja, prižigamo sveče... Dala je svoje mlado življenje...

Dvoje oči se je za trenutek zazrilo skozi okno in obstalo

— Mama, kako pa drugače živite?

— Nimam se kaj pritoževati. Samo da preženem to gripo. Pa saj ne vem, če je gripa. Morda me je revma napadla. E, tudi to bo minilo. Mora. Saj še nisem tako stara. Devetdeset, to pa že ni taka reč.

Zdaj sem kar srečna. Mir je in kar nas je ostalo, lepo složno živimo. Vnučki pa so mi najbolj pri srcu. Poznate Sprajca, tistega Petra, ki je bil predsednik celjskega okraja? Dober pobit je ta vnuč. Pripelje se z avtom in reče:

— Mama, zdaj pa greste z menoj!

In jaz rada ubogam. Oblečem takakšno obleko in sedem v avto. Potem se vozim, gledam prelepo naravo in diham.

— Kako lepa je naša dolina in kako srečni smo mi, ki živimo v tej prirodni lepoti!

In ko pridejo še drugi moji, vsi naši domači, takrat rečem katero veselo in meni se zdi, da je naše življenje le hipce, večnosti. Na vse, kar je bilo grenkega, zdaj v trenutku pozabim in sama sebi znova dopovedujem:

— O, Julka, Zbnčeva mama, saj si še mlada!

In k temu kličejo vsi znanci od blizu in daleč:

— Partizanska mamica, Zbnčeva Julka, zares ste še mladi. Za vašo devetdesetletnico vam želimo še mnogo, mnogo mladosti!

—dk—

Tovariš Mile Pekeč, rojen 7. maja 1925 v Begovem brdu pri Cetinogradu na Kordunu, je kot 15-letni deček odšel v partizane v Otnički odred. Bil je borec, komandir voda, ekonom in komandir čete. Po osvoboditvi je ostal v vojski, dokler ga niso leta 1957 upokojili kot kapetana I. klase. Sedaj je uslužben v Novi Gorici.

Tovariš Pekeč je tipičen predstavnik generacije, ki je oblikovala velika domovinska vojna, saj je doživel v ognju krvavih bojev, sredi lakote in junaških podvigor. Pristren, tovariški, iskren, nam skuša tu v svojih spominih na vester način opisati strahote, ki jih je doživel v rani mladosti, ter nastaja in zločina, ki so jih ustaški krvniki zagrešili nad pravoslavni Srbi v njegovem rojstnem kraju.

POKRSTITEV IN PREOBRAZBA

Po mnenju Pavelca, poglavnika NDH, bi bili morali Srbi z ozemlja te države izgniti. Treba jih je bilo, kot so oni

MILE PEKEČ:

Kloniti bi pomenilo umreti

s svojim priljubljenim izrazom pravili, »likvidirati« Seveda pri tem niso priznali niti Begovemu brdu, niti rojstni vasi, niti sosednjim vsem Ruševici, Klokoču, Gornji in Dolnji Žrnici ter zaselkom Palč in Ljiljici.

Moja vas je skozi generacije živela, kot pravimo po domače, v miru božjem. Ljudje so si med seboj pomagali pri obdelavi zemlje in le od časa do časa, ko je bilo treba pobrati davke, so jih obiskali gospodje iz okraja in občine. Prihajal je tudi pop, kadar je blagoslovljal sveto vodo, med sezono pa tudi kak žandar. Sezono pa imamo pri nas vsako drugo leto, ko obrodijo slive in kuhamo žganje.

Vsega tega nismo smatrali za greh, saj so se ljudje, kot pravi kristjani, na božični dan vedno pobotali in živeli nato v lepi slogi.

Te lepe običaje in ta mir pa je prekinil novi red, ki ga je upostavila ustaška vlada. Gospodje iz občine Cetinograd so se začeli zanimati za narod bolj kot kdaj prej. Organizirali so številne delegacije, ki so dan za dnem hodile po vaseh in prepričevale ljudi, pravoslavne Srbe, naj se spreobrnejo v katoliško vero in se dajo krstiti. S tem so jih hoteli kot narod popolnoma izbrisati.

Med kmeti je nastala panika in začeli so razmišljati, ali naj prestopijo v katoliško ali

v muslimansko vero. Spominjam se, kako je moja babica Sara, ko je vse to slišala, zanosno vzklila: »Ne dam mojega svetega Jurija in svetega Save, pa čeprav bi me živo razsekali na kose!« Na žalost se je to nekaj mesecev pozneje tudi zgodilo.

Ustaši so s svojo propagando do neke mere uspeli. Kmetje iz vasi Ljiljici so prestopili v katoliško vero. Kako so to svojo pobožnost drago plačali, bom obrazložil pozneje. Iz naše vasi sta se dve družini odločili za muslimansko vero. Priznati

moram, da je bil hodža pri svojem delu zelo dosleden, saj je novim ovčiam celo imena zamenjal. Dušan Mazinjanin je postal Mujo Redžepović. Dragič Mišković se je prelevil v Suljo Alabegovića itd. Muslimani so svojim novim pripadnikom brezplačno podelili celo fese, kar dokazuje, da so le bili dokaj dobrosrčni.

Morda bi bilo kandidatov za spreobrnjenje v to ali ono vero še več, toda naenkrat se je razširila vest, da so v Glini, Veljunu in Veliki Kladuši pri tem svetem obredu enostavno poklali nekaj tisoč ljudi. Ne moremo trditi, da so ustaši ta posel opravljali na nestrokovni način, saj so imeli za to (NADALJEVANJE NA 10. STRANI)

Okrogle in oglate

Moškim se obetajo obleke pomarančaste barve. Anglež John Taylor, ravnatelj nekega zelo znanega časnika, namenjenega obravnavanju vprašanj o moški modi, domneva, da bodo moški kmalu nosili obleke »vedrih barv«. V skorajšnji prihodnosti bodo moške obleke rumene, pomarančaste in rdeče barve. Tako se bodo naslednji moški vrtni v čase »vesele elegance, v kakršni so sto — in stoletja uživali, elegance, ki je iz neznanih razlogov pozneje izginila.

Salomonska rešitev. Na Finskem je poleg državnega jezika — finskega — tudi državni jezik — švedski. Na Finskem živi samo 10% Svedov. Ko so nedavno v Helsinkih odprli novo pošto poslojce, niso vedeli, kako naj uskladijo napis na novi pošti z določbami zakona dvojezičnosti. Pa so to vprašanje rešili takole: Napis »Posti« (finsko) je napisal s svetlobnimi črkami, toda črka »i« na koncu besede vsako deseto sekundo ugasne ter je moč vsako deseto sekundo prebrati samo besedo »Post« (Svedsko).

V znamenje hvalečnosti... Bolnišnica v ameriškem mestu San Fernando je bila zgrajena po za slugi raznih dobrodelnih in drugih združenj, ki so prispevala potrebna sredstva. V znamenje hvalečnosti so ob vstopu v vsak oddelek pritrdili ploščo, na kateri je navedeno ime darovalca. Tako je pritrdjena tudi ob vstopu v operacijsko dvorano plošča s temle spodbudnim napisom: »Dar združenja mesarjev«.

Požrtvovalnost... Po uradnih ameriških podatkih je padlo v vietnamskih bojih sorazmerno več črncev kot njihovih tovarišev bele polti. Vendar so uradno zankali navedbe nekaterih ameriških črnških voditeljev, da so na vietnamskem bojišču črnpolti vojaki bolj izpostavljeni življenjskim nevarnostim kot njihovi belopolti tovariši. Predstavniki Pentagona (ameriškega vrhovnega vojaškega poveljstva), ki je te navedbe zankali, je dejal: Če konkretne številke o vojaških izgubah v Vietnamu kaj govorijo, tedaj govorijo »o požrtvovalnosti črncev v borbah«... In kako nagradjujejo potem tiste črnce, ki se vrnejo domov? Tisti pač niso bili požrtvovalni, ker niso padli.

Zakaj bi varčevali, saj vse plačujejo potrošniki? V Bosenski krajini stojijo na področju — katerega premer znaša 100 km — kar štiri tovarne celuloze: v Banjaluki, Prijedoru, Maglaju in Drvarju. Inicijativni odbor, ki bi moral proučiti možnost sodelovanja teh tovarn, že več kot leto dni ne more stopiti niti za korak naprej. Odbor je od lanskega marca dalje že večkrat sklical predstavnike vseh štirih tovarn, toda zaman. Na sestanek sta prišla samo banjalški in drvarski direktor, čeprav tovarni v Banjaluki in Drvarju že sodelujeta. Tako rešuje vsaka tovarna zase vprašanja uvoza, izvoza in preskrbe z lesom. Če bi zedinili samo te službe, bi pritržili 6.000.000 novih dinarjev (600.000.000 starih din) in to je kar 15% plačilnega fonda vseh štirih tovarn skupaj!

Zgledni carinski uslužbenci... Avstralski carinski so zavrnili dovoljenje za uvoz neke mumije, ker uvoznik ni mogel predložiti mrliskega lista in epidemiološkega spričevala... Melbourneški arheološki inštitut si je moral v Londonu, od koder so mu poslali mumijo, preskrbeti ustrezne dokumente. V enem izmed dokumentov je pošiljatelj v stolpcu »starost« vpisal: »2090 let«. Sele tedaj so cariniki izročili inštitutu mumijo.

Ličani so se masševali polju... Ko so začeli v naših »rajih« saditi krompir, so tudi v Liki na ozemlju polju blizu Donjege Lece posadili nekaj krompirja. Razširna je epa vzklila, tudi cvetela je lepo — sadu pa ni dala. Pozneje se še nekajkrat posadili krompir, a uspeh je bil vselej ničev. Tedaj so se kmalje razjezili in vzdeli »stemu polja« ime: »Lažipolje« (Lažno polje).

● Rečni promet je na Kitajskem eden izmed najstarejših načinov prevažanja blaga in ljudi. Skupna dolžina vseh rečnih plovnic pod na Kitajskem znaša 179.000 km; od teh poti jih je 40.000 km primernih za plovbo motornih ladij in parnikov. Približno dve petini dolžine plovnic poti in štiri petine celotnega blagovnega prometa po rekah in prekopih pridejo na reko Jangcekiang in njene pritoke.

● Svetovni ulov rib znaša približno 46.400.000 ton na leto ali 15 kg na prebivalca. Neposredna poraba ribe za prehrano znaša povprečno 11 kg na prebivalca, 4 kg rib na prebivalca pa konzervirajo ali porabijo za živalsko krmo v obliki ribje moke. Od celotnega ulova rib porabimo 16

Dobro je, če veste...

milijonov 400.000 ton svežih, 4 milijone 700.000 zmrazjenih, 8.300.000 ton v dimu presušenih in 4.000.000 ton konzerviranih rib. 12.000.000 ton rib predelamo v ribjo moko in ribje olje, za proizvodnjo zdravil in za druge namene pa približno 1.000.000 ton rib.

● Poljedelstvo srednjeevropskih dežel je specializirano za pridelavo banan, ki jih kupujejo v glavnem ZDA. Te dežele imajo majhno obdelovalno površino in malo prebivalcev, imajo pa sorazmerno močno proizvodnjo banan. Zlasti velik pridelek banan dosega Honduras z letno proizvodnjo 885 tisoč ton ali približno 450 kg na prebivalca. Panama pridelava 493.000 ton banan na leto, Dominikanska republika 447.000 ton, Kostarika 437.000 ton, Jamajka 281.000 in Gvatemala 142.000 ton banan na leto.

● Surovo maslo in margarina vsebujeta približno enake količine vode, tj. 15 do 18 %, vsebujeta pa 80 do 84 % maščobe, kar pomeni, da imata enako kalorično vrednost: 100 g — 800 kalorij. Da bi bila margarina po videzu in biološki vrednosti čim bolj podobna surovemu maslu, ji dodajajo mleko, rumenjake, diacetil (ki ima aromo surovega masla), naravno rastlinsko rumeno barvilo, poleg tega pa jo bogatijo z vitamini A in D. Proizvajalec margarine morajo — v vseh deželah — dodajati margarini neznatno količino škroba (0,3 %), ki ga surovo maslo ne vsebuje. To količino škroba je moč hitro in lahko kemično ugotoviti ter tako razpoznati margarino in surovo maslo.

● Največji porabnik aluminija na svetu so ZDA, kjer pride letno 15,2 kg aluminija na prebivalca, nato pridejo: Švica 7,9 kg, Velika Britanija z 8,9 kg, Zahodna Nemčija z 8,7 kg, Francija s 5,6 kg, Italija s 3,5 kg na prebivalca itd.

● Povprečni dohodek črnske družine v ZDA je za polovico manjši kot povprečni dohodek belopolne ameriške družine. To je uradni podatek ameriškega ministrstva za trgovino.

● Nerazvite azijske dežele s približno tretjino svetovnega prebivalstva sodelujejo komaj z dvema odstotkom v svetovni industrijski proizvodnji.

● ZDA so 1961. leta izvozile 20 milijonov ton pšenice, Kanada je izvozila 12.000.000 ton, Avstralija 7.000.000 ton, Argentina pa 4 milijone ton.

● Ljubljanski geološki zavod je našel v Rogški Slatini v vrtni pri hotelu »Slovenski dom« v 200-metrski globini močan slatinski vrelec. Ta vrelec je najmočnejši s količino rudninskih soli in ogljikovega dioksida. Novi vrelec da lahko več kot 12.000 l slatine v 24 urah. Po kemični sestavi je ta slatina močno podobna »Donatus«, ima pa večji odstotek suhe gošče — 85 gramov na liter vode. Novi vrelec so že začeli izkoriščati.

Odgovori na »Znanje in spomin«:

1. Mihaila Vasiljeviča Frunzeja
2. Ivan Vladimirovič Mičurin
3. Mihajlo Pupin
4. Leta 1928

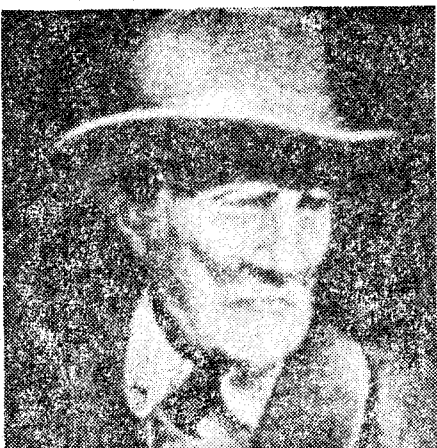
»TV 15« izhaja vsak teden — Izdaja ga Predsedstvo Zveze združenj borcev NOV Slovenije — Zavod »Borec«, Ljubljana, Beethovnova 10 — Tisk in izdaja: CDP, Ljubljana, Beethovnova 10, Ljubljana, Komitarska 2 — List ureja uredniški odbor. — Letna naročnina 1500 dinarjev oziroma 15 novih dinarjev. — Posamezna številka stane 40 din oz. 40 N. par. — Naročnino pošljite na naslov: Uprava »TV 15«, Ljubljana, Beethovnova 10, prtlj., p. predal 598-XI, ali na četkovni račun pri Narodni banki 501-8-29. — Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik 21-901, tiskarstvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov ne vračamo.

Znanje in spomin • Znanje in spomin • Znanje in spomin

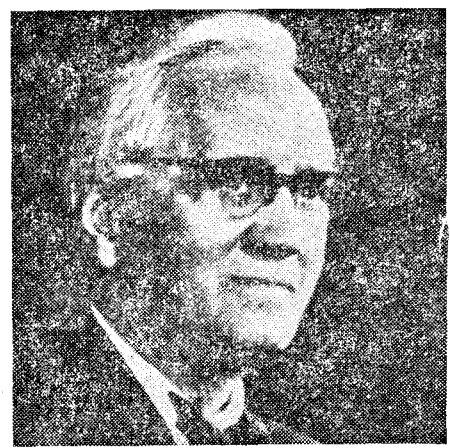
Ime slavnega sovjetskega vojskovodje (na sliki) nosi najvišja sovjetska vojaška akademija. Čigavo ime? — Ze kot gimnazijec se je odlikoval z revolucionarnim delom. V času oktobrske revolucije je opravljal važne naloge v štabih Rdeče armade. Leta 1925, nedolgo pred smrtjo, je bil imenovan za predsednika revolucionarnega vojnega sovjeta.

Na sliki je častni član sovjetske akademije znanosti (1855—1935). Sloves njegovega raziskovalnega dela je šel po svetu, ko je po nekaj letih potrpežljivega dela prikazal, kako je mogoče doseči izboljšanje lastnosti rastlinskih vrst: odpornost, okus, rodovitnost in podobno. Uporabljal je metode križanja, aklimatizacije in druge. — Ime tega znanstvenika?

Takrat, ko je kot 16-letni kmečki sin iz Idvora v Banatu odhajal v Ameriko, ni nihče slutil, da bo postal znanstvenik svetovnega slovesa. Bil je profesor elektrodinamike na vseučilišču Kolumbija. Odlikoval se je v znanosti, posebno pomembna pa je njegova iznajdba naprave, ki omogoča telefonski promet na velike daljave. — Ime tega znanstvenika?

Angleški zdravnik Aleksander Fleming je dognal, da glivice nekaterih plesni uničujejo bakterije, ki povzročajo gnojenje. Iz kulture teh glivic je pripravil penicilin in tako postavil najpomembnejši mejnik v zgodovini zdravstva. Leta 1945 je prejel Nobelovo nagrado za medicino, skupaj s Floreyem in Chainom. — Kdaj je Fleming odkril penicilin?

TRAGEDIJA V ZALIVU...

V dneh pred prvim majem leta 1945, ko so bile v Berlinu poslednje borbe za zavzetje Reichstaga in ko je svet pričakoval kapitulacijo Hitlerjeve Nemčije in konec vojne, edino nacistični zločinski stroj ni odnehal oziroma vsaj skušal prenehati z nasiljem in okrutnostjo. Deloval je navkljub vsemu in vsem in prav v tistih dneh pripravljali grozovit zločin za okoli 10.000 vsaj do tedaj preživelih internirancev iz uničevalnih koncentracijskih taborišč Auschwitza, Majdaneka, Dachaua in Oranienburga. Ta zločin, enega med poslednjimi, so opravili nacisti v zalivu pri Lübecku (Libeški zaliv). Samo nekaj deset internirancev je preživel to zločin, med njimi je ostalo največ Poljakov in ti so zdaj žive priče zločina...

V koncentracijskem taborišču Neugamme, 80 kilometrov južno od Hamburga, je bilo še okoli 12.000 internirancev, ki so bili bolj mrtvaki kot ljudje. 20. aprila 1945 so v tem taborišču prvič »odstopili« od doslej ustaljenega dnevnega reda lagerskega življenja; namesto da bi interniranci odšli na delo, so jih

esesovci z največjo naglico gonili v kolone in jih potiskali proti izhodu taborišča. Razumljivo: že nekaj dni je bilo iz daljave slišati topovsko streljanje, kar vse je obetalo skorajšen konec vojne.

Govorili so, da bodo internirance prepeljali v Lübeck, kjer jih bo prevzela komisija mednarodnega Rdečega križa in z ladjami odpeljala na Švedsko. Na bližnji železniški postaji so internirance strpali v živinske vagonce, že čez en dan pa je vlak pripeljal v Lübeck.

Toda v Lübecku ni bilo obljubljenе komisije mednarodnega Rdečega križa, pač pa so interniranci videli v pristanišču ladje, na katerih so bile razobešene zastave nemške vojne mornarice. Te ladje pa so stražili esesovci in privrženci volkssturme — starci nad 70 let, ki so jih mobilizirali kot poslednjo nado propadajočega tretjega rajha.

2. maja zjutraj pa so v pristanišče priplule nemške torpedovke in napadle ladje, polne žensk in otrok. Nihče se ni rešil, tako grozovito je bilo torpe-

diranje. Podnevi pa so priletela nad pristanišče še angleška letala in bombardirala Libeški zaliv. Skratka: interniranci so bili v nevarnosti z dveh strani: iz zraka angleška letala, z morja nemške torpedovke.

Podobno je bilo tudi tretjega dne. Interniranci, nagnjeni na ladji »Kap Arkoni« so poslali h kapitanu ladje delegacijo, ki je zahtevala, da se ladja preda. Kapitan je pristal, niso pa pristali na to esesovci. Okoli 15. ure so zaliv spet preletela angleška letala. Bombe so vzburkale morje. Na ladji je še vedno vihrala nemška vojna zastava. Zato se je neki Jugoslovčan z namiznim prtom, ki ga je pobral v oficirski kajuti, poskušal povzpeti na jambor, da bi snel nemško bojno zastavo in namesto nje pritril belo zastavo. Bil je že blizu vrha jambora, ko ga je zadel strel iz napadajočega angleškega letala. »Serbo«, kakor so ga imenovali, je padel na palubo, prestreljen. Namizni prt je nato zgrabil Rus Miško, mornar iz Kronštata. Toda v tem hipu je ladjo zadela prva bomba. Nastala je panika in interniranci so poskakali v

morje. Spustili so v vodo nekaj čolnov z ladje, vendar se je večina čolnov zaradi nereda prevrnila.

Vsa v plamenu se je ladja nagnila. Samo nemška posadka in močnejši interniranci so se rešili. Ko so se letala oddaljila, so priplule nemške podmornice iz bližnje baze Neustadt. S palube so začeli Nemci streljati na internirance, ki so bili v morju. Na pomoč so prišle še torpedovke, ki pa so iz morja pobirale samo Nemce. Zakaj

Nemce je bilo lahko prepoznati po laseh, interniranci so bili brez njih oziroma ostrizeni. Mnogi interniranci so hoteli zgrabiti v vodo vržene vrvi, da nemški mornarji so jih pobili z bajoneti ali ustrelili.

Valovi so ponoči naplavili preživele, napol žive internirance do obale, tamkaj pa so jih čakali nemški strelci... Po ocenah preživelih je bilo na ladji »Kap Arkoni« nad 6000 ljudi, na »Tilbecku« in »Ateni« pa po 3000. Nikoli pa ne bo mogoče izvedeti, koliko internirancev je bilo na manjših ladjah, zasidranih v zalivu v Lübecku. Toda še dolgo časa po tem tragičnem in zločinskem dogodku je morje naplavljalo na obalo tisoče trupel internirancev... K. D.

ZIVILSKI KOMBINAT

»INTES« Maribor

proizvaja in svojim cenjenim odjemalcem priporoča kvalitetne izdelke mlinov, tovarne testenin, pekarn in slaščičarn, s čvrstim zagotovitvijo, da bo tudi v prihodnje z največjo prizadevanostjo oskrboval tržišče s svojimi izdelki. Zadovoljstvo potrošnika bo našemu kolektivu najlepše priznanje.

Priporoča se živilski kombinat »INTES« MARIBOR

(NADALJEVANJE Z 9. STRANI)

posebne nože domače izdelave, ki so imeli obliko srpa, le da so bili nekoliko manjši. Ker je teh nožev bilo premalo, so se posluževali tudi drugega orodja, kot na primer krampov in sekir ter kladiv različnih velikosti.

Jasno je, da je tako »nežen« odnos oblastnikov povzročil med prebivalstvom paničen strah. Ljudje so čutili, da jim preti smrt od dneva do dneva, od ure do ure.

Nihče ni v tej psihozi več skrbel za obdelavo zemlje, nihče ni delal. Pridni in poštvalni kmetje, ki so bili prej pravi garaži, so se na vasi zbirali v gruča in razpravljali samo o tem, kako bi rešili lastno glavo in svoje drage. Tisti, ki so imeli živino, so jo neusmiljeno uničevali. »Bolje je, da jo pojemo sami in da ne pride v roke ustaškim klavcem,« so pravili.

Kar se mene osebno tiče, sem bil z nastalim položajem kar zadovoljen. Očka je bil do mene bolj krotek in domač, ni mi več tako radodarn kot prej delil udarcev in klofut in razen tega sem malo delal in dobro jedel. To pa, kot veste, 15-letnemu »mulcu« popolnoma ustreza. Razen tega sem bil prepričan, da so vesti o pokolih našega ljudstva precej pretirane, če ne celo izmišljene.

Nekega dne se je v vasi pojavila skupina dobro oboroženih partizanov. Seveda takrat še nismo vedeli, kako naj jim pravzaprav rečemo, le to vem, da smo se jim kmalu privadili in da je tudi nezaupanje splahnelo, ko smo med njimi prepoznali dobro znane obraze, kot na primer Miloša Dejanovića, Boža Bulića, Marka Rošića, Milana Dereta in Milana Ribića. Ko jih je zagledal, je

moj stric Petar Mišković vzkliznil: »Bogme, Ante Pavelić, kmalu te bomo zasačili v Zagrebu!«

Striček ni bil slab prognoztik, le taktično je nekoliko zgrešil. Po njegovem predračunu bi bila tista skupnica morala zavzeti Zagreb v nekaj tednih, dejansko pa se je to zgodilo šele čez štiri leta.

Na predvečer 19. avgusta 1941 (ta dan se po pravilih pravoslavne biblije imenuje »preobraženje« in je naš pravoslavni praznik) me je mama z

MILE PEKEČ:

Kloniti bi pomenilo umreti

vrečo pšenice na rami poslala v mlin. Rekla mi je: »Jutri bo praznik in prav gotovo bomo imeli goste...«

Res smo jih imeli. Le da takrat nismo bili do njih tako gostoljubni kot veleva naš srbski običaj. Tega nam končno niti ne smete zameriti, saj so nam gostje, namesto pozdrava, poslali nekoliko rafalov iz mitraljeza.

No, šel sem, kot sem pravkar povedal, v mlin in prosil mlinarja Kojice Erora, naj bi vzel mojo vrečo čimprej v poštev. Saj pojutrišnji praznik ni imel samo cerkvenega obelježja, ampak tudi drugi, bolj praktični smisel. Nato sem se zavalil na neke druge, večje vreče in zaspal spanje pravčnika.

Ob zori so me zbudili rafali iz mitraljeza in močno pokanje pušk. V polnu se še nisem mnogo zanimal za tožvrstni muzike. Ko sem pa zaslišal besedo »ustaši«, me je dremavica

takoj minila. Skočil sem z ležišča in začel teči na slepo srečo. Kmalu sem spoznal, da sem ubral napačno smer. Da bi to popravil, ni bilo več časa, kajti povratek bi pomenil zame smrt. Ubral sem jo proti desni obali reke Gline. Na levi obali reke, pravzaprav kakih dvesto metrov vstran, sem zagledal veliko skupino ljudi vseh starosti. Med njimi so se prerivali uniformirani ustaši in jih suvali. Ne samo to! Videl sem natančno, kako so nekoga z bajonetom prebodli in ga, ležečega, dobesedno prikovali k zemlji.

strani reke, botro Milko s hčerka. Mala Dragica, ki je imela dve leti, se je v vodi že dušila, medtem ko je mati stregla punčko, dvanajstletno Ranko, sama, z lastnimi rokami tiščala v vodo in jo utapljala. Bil sem skrajno zaprepačen. Ko sem zaslišal otrokove nečloveške krike: »Mama! Ne!« me je popadel bes. Pozabil sem na svoj nevaležni položaj in planil iz skrivališča, da bi rešil Ranko. Toda v tistem trenutku sem zagledal na nasprotni obali skupino ustašev in med njimi dobro znani živalski obraz polslepega

so metali v reko. Videl sem dojenčka, čisto majhnega še, nabodenež na bajonet.

To so bili trenutki, ki jih nikoli ne bom znal dostojno opisati.

Nekoliko mi je odleglo, ko sem slišal povelje polslepega Milka: »Pohitimo čez most, da pomagamo ostalim in da nam kdo ne pobeogne!« Proti grmičevju, ki je bilo okrog mene in nad menoj, so poglani nekaj strelcev, nato so odšli.

Ko so odvrtni glasovi in klici utihli, sem se ves moker vzhvel iz svojega skrivališča in zlezal na breg. Zagle-

Milka Padjana. Polnil je puško in z bajoneta mu je tekla kri...

Bliskovito sem vse razumel. (Neverjetno je namreč, kako človeški možgani v danih trenutkih hitro delujejo.) Razumel sem, da nesrečna mati Milka utaplja lastne otroke, ker noče, da bi jih ustaši nasadili na bajonete in jih mrčvarili. Izmed dveh strahot je izbrala tisto, ki je manj boleča...

Bilo me je groza, bolj groza kot prej...

Ne vem, koliko časa sem tako ždel. Na nasprotni strani Gline se je pojavila nova skupina ustašev, ki so imeli na kapah znak »U«. Do takrat še nisem imel priložnosti, da bi si to »plemenito« značko od blizu ogledal. Mnogi, ki so jo videli pred menoj, je niso potem videli nikdar več...

Ustaši niso tam stali križem rok. Zmrčvarjene, od udarcev in bajonetov iznakažene ljudi,

dal sem strašen prizor: vse naokrog so bili ranjenci in trupla moških, žena in otrok. Majhna skupina ustašev je pokončevala ranjence, druga skupina pa se je ukvarjala z neko golo žensko. Položili so jo na travo in počeli z njo take stvari, ki so mi bile takrat, kot 15-letnemu fantu, nerazumljive in neznane...

Ker mi prvi del drame — pa čeprav so igralci tako odlično obvladali svoj posej — ni bil všeč, sem se odločil, da drugega dela ne bom gledal. Zato sem zbral vse svoj pogum in zbežal, kolikor so me noge nesele, proti gozdičku Otnič, kjer sem pozneje, kot partizan, prebil mnogo dni in noči. Tekel sem s časom rekorderja in potem izmučen nekje v gozdu obležal. Okrog polnoči sem se prebudil. Občutil sem strašno žejno in vročino. Zdelo se mi je, kot da ta vročina prihaja od zubbli, ki so sredi temine puštoili naše vasi...

Prevedla Duša Ferjančič